

HENRYK BRONISŁAW ARCTOWSKI

PIONIER BADAŃ POLARNYCH

„Naukowiec do szpiku kości, podróżnik, odkrywca, działacz, marzytel, idealista.” (Dagmara Bożek, popularyzatorka wiedzy o polarnictwie, autorka książek, Katarzyna Dąbkowska, reżyserka i dokumentalistka)

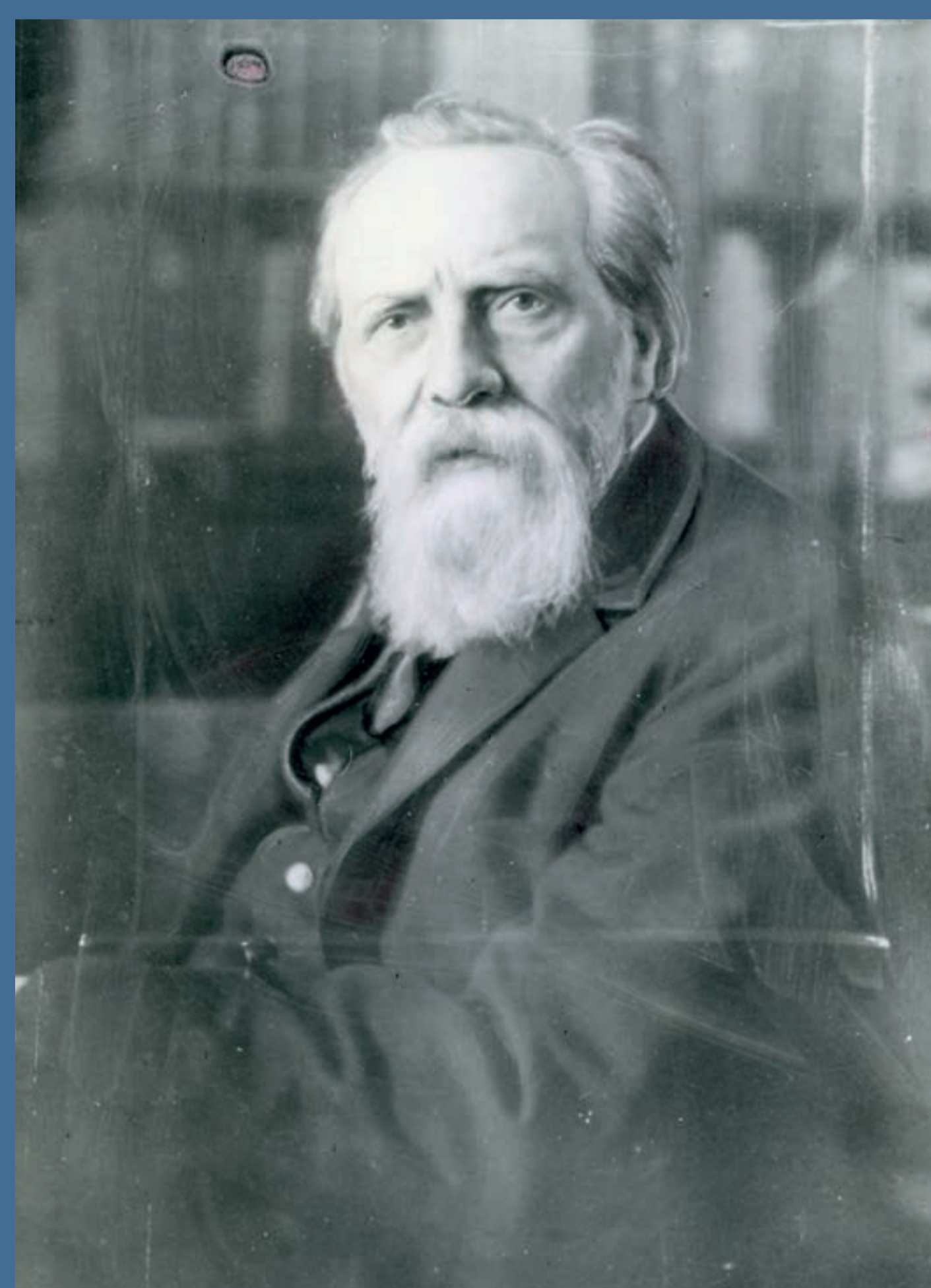
Henryk Bronisław Arctowski/Artzt (1871–1958), geograf, geofizyk, geolog, meteorolog, glaciolog, związany z badaniami krajów polarnych, badacz najbardziej niedostępnych rejonów ziemi. W 1900 roku poślubił amerykańską śpiewaczkę Arian Jane Addy. Kierował stacją meteorologiczną obserwatorium w belgijskim Ukkel (1903–1909). Uczestniczył w USA w rozstrzygnięciu sporu dotyczącego pierwszeństwa w dotarciu do bieguna północnego przez Fredericka Cooka i Roberta Peary’ego (1909). Wziął udział we francuskiej wyprawie na Spitsbergen i Lofoty na statku „Ile-de-France” (1910). Był dyrektorem Działu Przyrodniczego Nowojorskiej Biblioteki Publicznej. Prowadził ba-

dania nad zmianami klimatycznymi. Pierwszy określił głębokość podbiegunowych mórz. Dążył do powstania polskich stacji badawczych w Arktyce. W 1918 roku objął Katedrę Geofizyki i Meteorologii na Uniwersytecie we Lwowie. W 1939 roku jako prezydent Międzynarodowej Komisji Zmian Klimatu wyjechał na Kongres Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej w Waszyngtonie i tam zastała go wojna, która uniemożliwiła mu powrót do kraju. Przyjął propozycję pracy w Smithsonian Institution (1939–1950). Włączył się w dzieło odbudowy i wsparcia polskiej nauki, prowadząc działania dyplomatyczne, ale też np. zdobywając i wysyłając książki naukowe do polskich instytucji czy pomagając polskim naukowcom, gdy jak on znaleźli się poza krajem bez możliwości powrotu. Dagmara Bożek przytacza cytaty z pamiętnika Henryka Arctowskiego, pisanego w latach 1901–1909: „Chciałbym jednakże godziny, dni całe spokojnego

zamknięcia i chciałbym żyć w świecie myśli, całkiem oderwany od świata otaczającego mnie”. Zmarł w Waszyngtonie, a pochowany został na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie. W 1977 roku na Szetlandach Południowych powstała polska stacja polarna jego imienia. Jego nazwiskiem nazwano też szczyt, półwysp i skaliste wzniesienie na Antarktydzie, szczyt i lodowiec na Spitsbergenie.

Henryk Arctowski z matką; zdjęcie wykonane w zakładzie fotograficznym przy Krakowskim Przedmieściu 32 w Warszawie J. Kostka i Mulert (dawniej K. Bayer), 1872, Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

Henryk Arctowski, b.d., APAN, ZF, IV-120

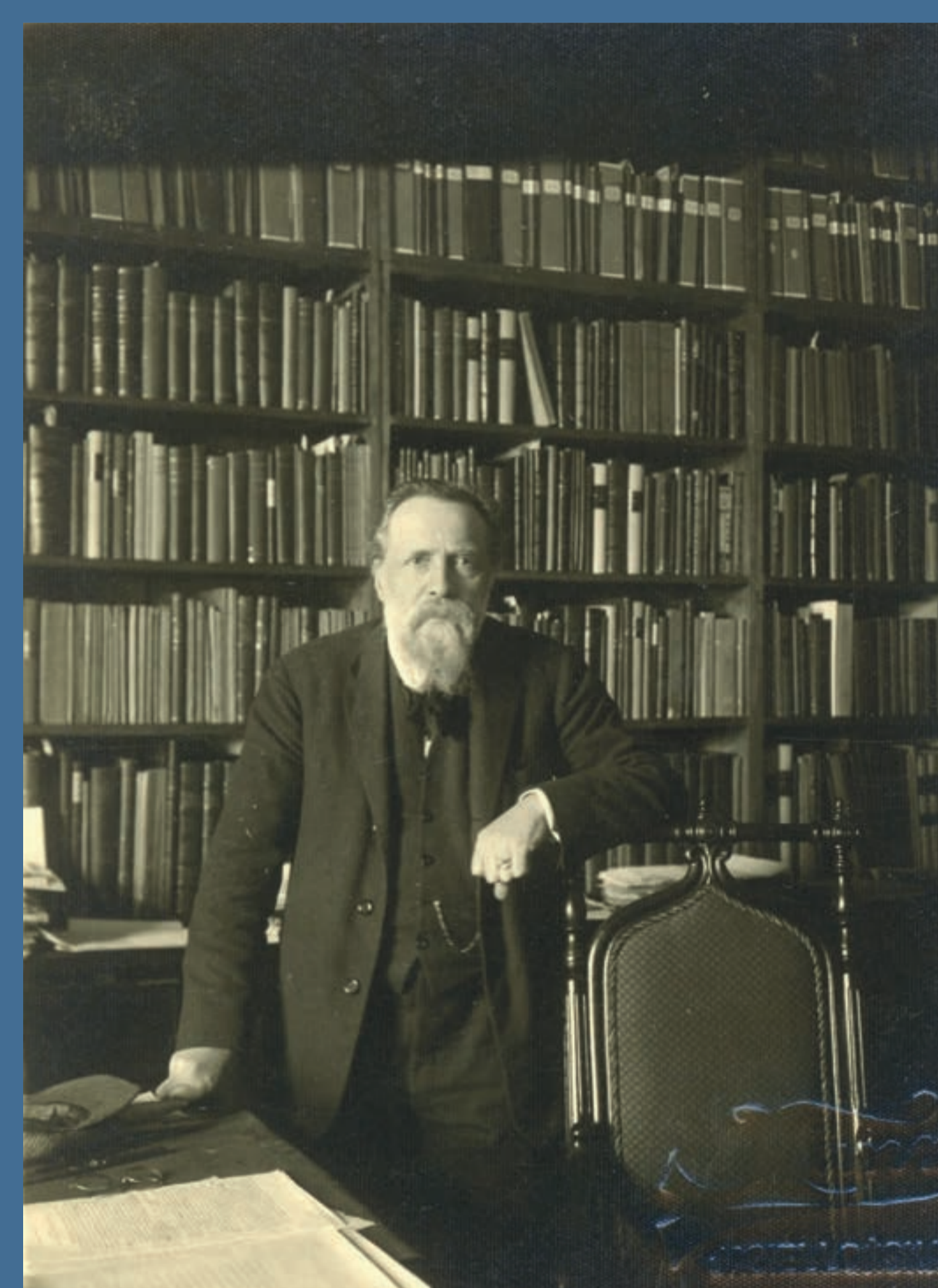
Henryk Arctowski, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

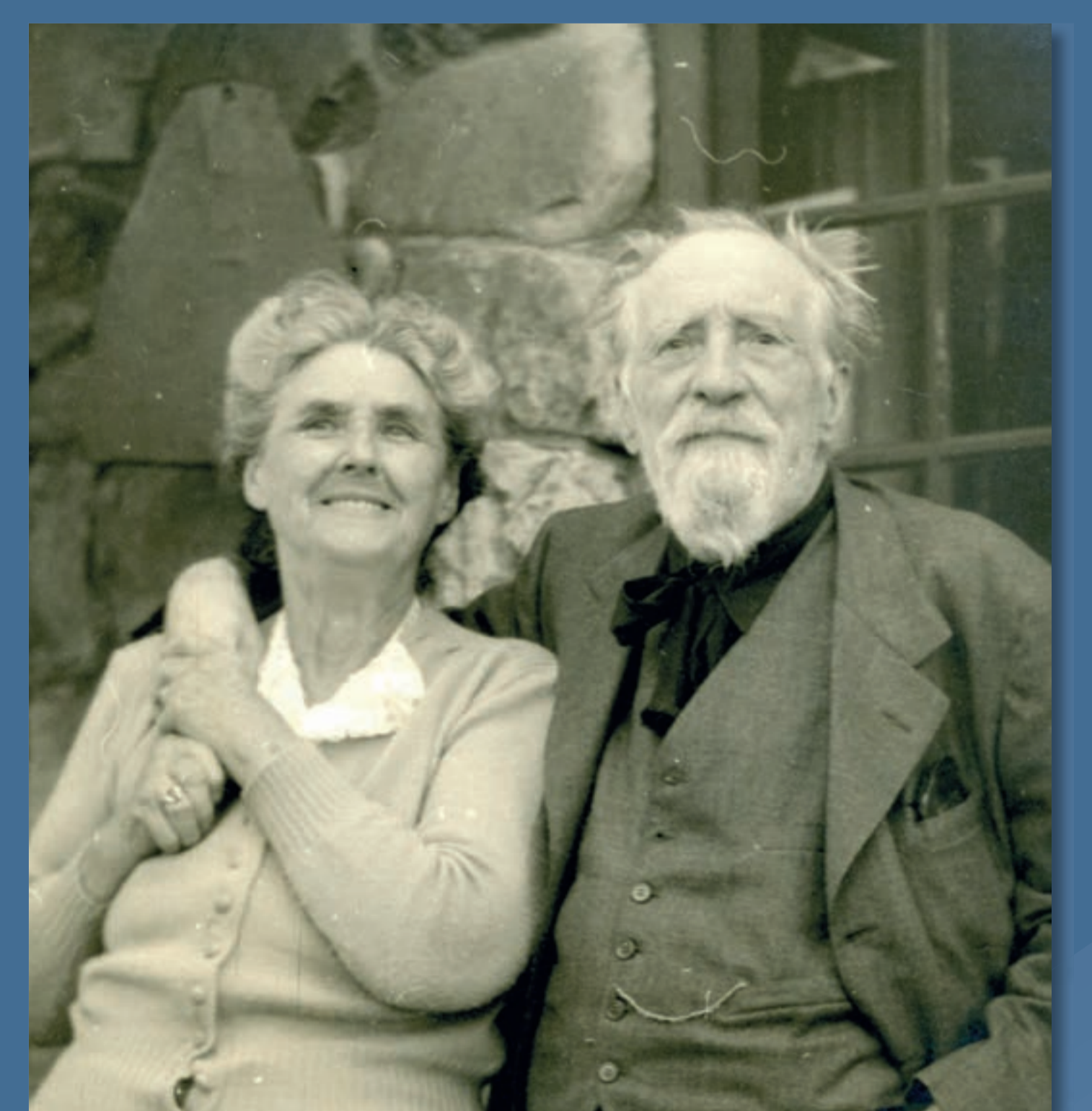
Arian Jane Addy Arctowska, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

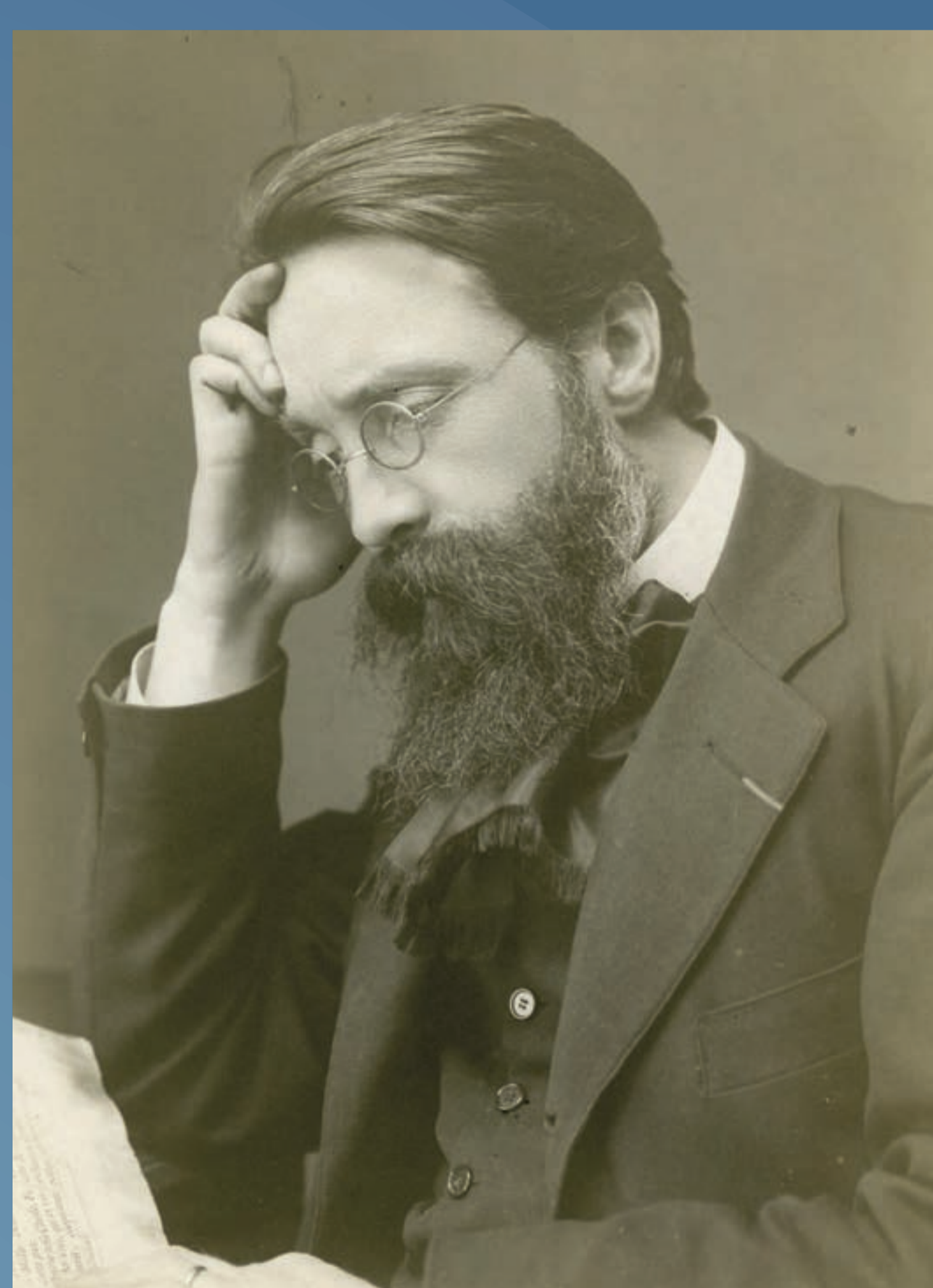
Henryk i Jane Arctowsky, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

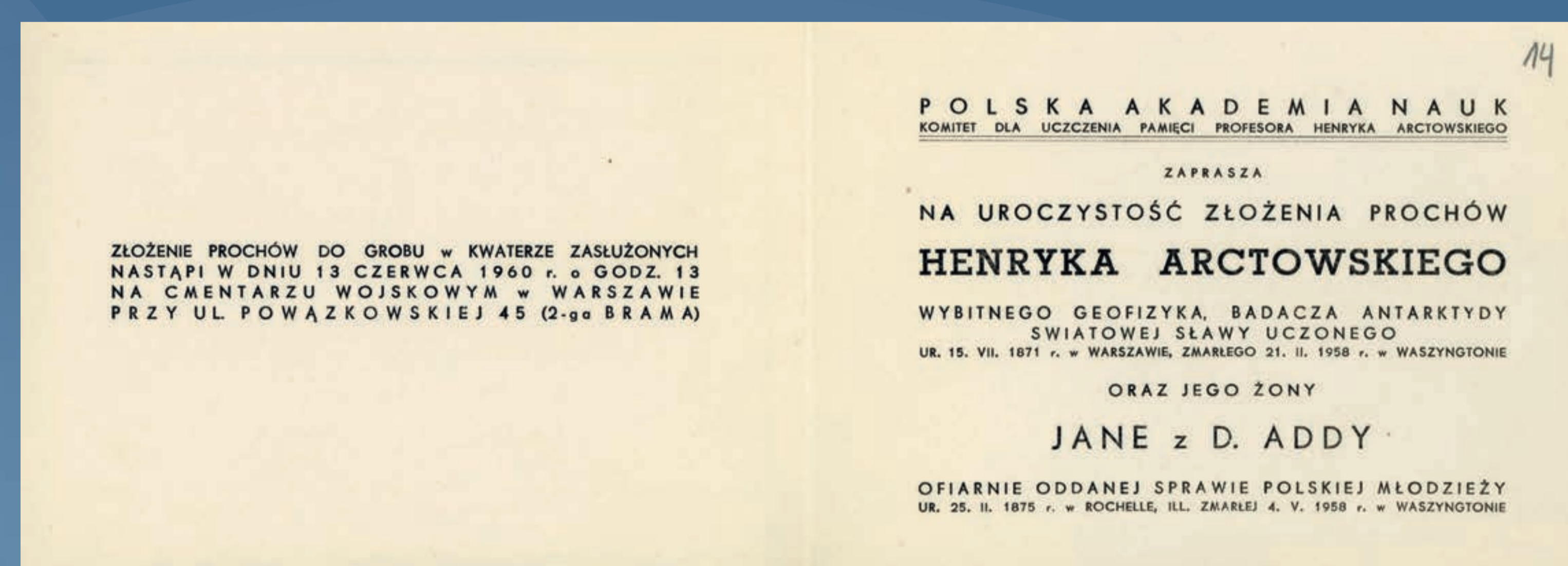
Henryk Arctowski, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

Henryk i Jane Arctowsky, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, dożyty z 10 października 2023 roku

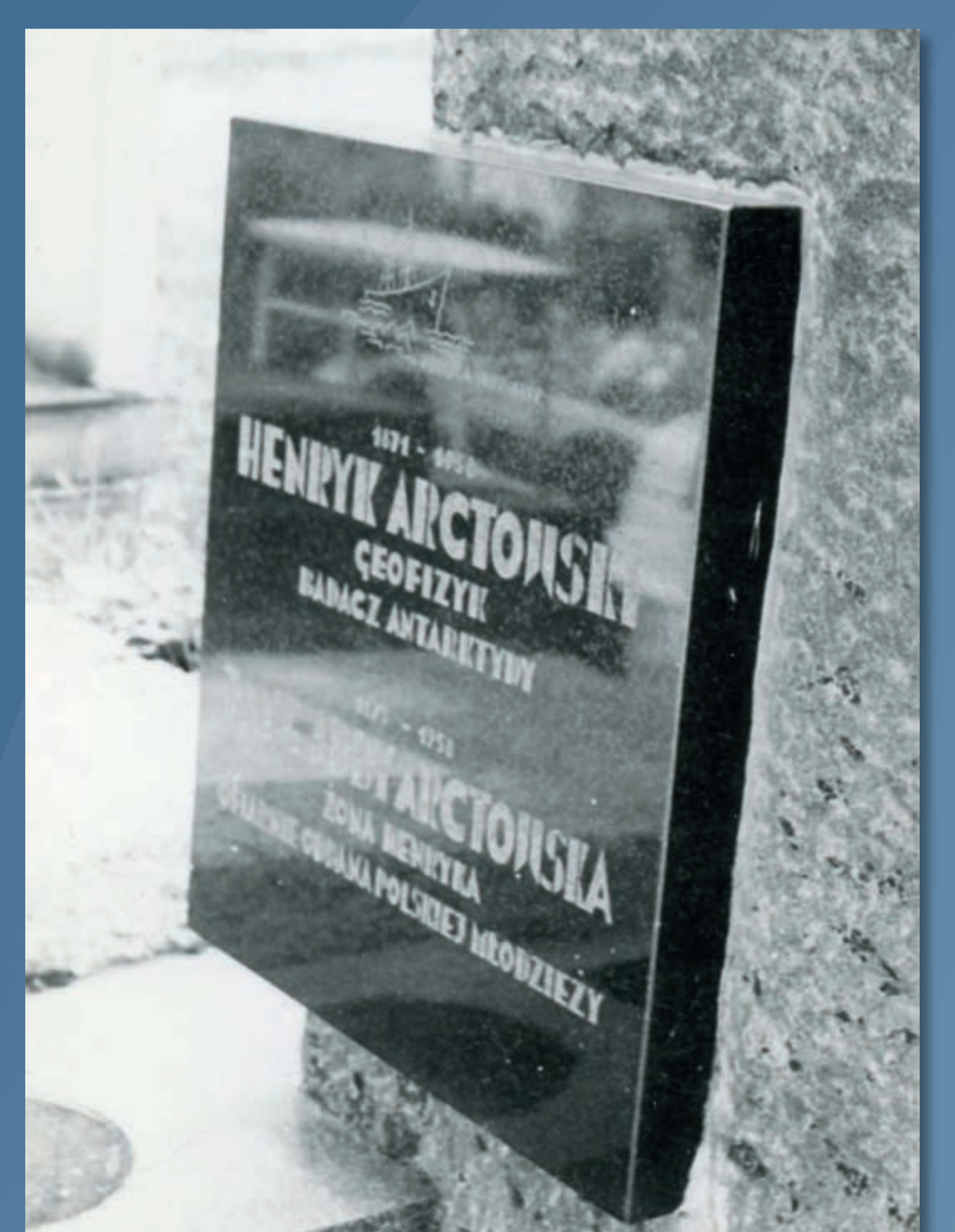

Henryk Arctowski, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

Zaproszenie na uroczystość złożenia prochów Henryka Arctowskiego na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, 1958, Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 83

Cześć majątku odziedziczonego przez Arian Jane Addy-Arctowską małżonkowie przeznaczyli na ustanowienie Fundacji im. Henryka Arctowskiego w Narodowej Akademii Nauk Stanów Zjednoczonych. Począwszy od roku 1969, co trzy lata Fundacja przyznawała nagrodę i medal im. Henryka Arctowskiego za wybitne osiągnięcia w badaniach heliofizyki i zależności Słońce-Ziemia.

Grób Henryka Arctowskiego, 1969, Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

HENRYK BRONISŁAW ARCTOWSKI

MARZYCIEL, IDEALISTA

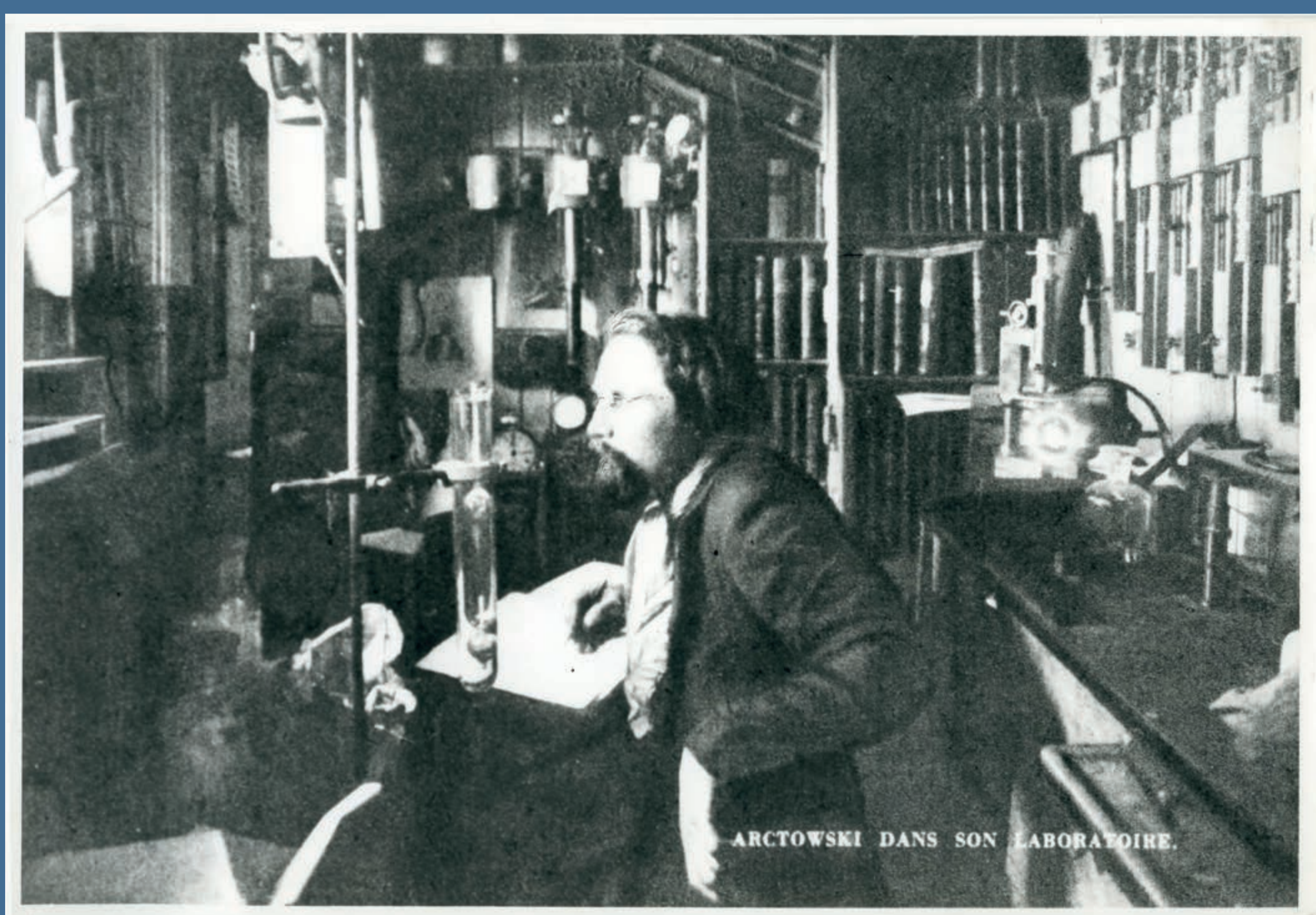
„Do dzisiaj jest najbardziej znanym polskim badaczem stron polarnych. Jak mało który podróżnik i naukowiec w świecie przyczynił się do poznania Antarktydy. W ciągu długiego, blisko 87-letniego życia, opublikował ponad 400 prac, w których opisał swoje wyprawy i rezultaty badań naukowych.” (Wiesław Chrzanowski)

„Arctowski był marzycielem. Był człowiekiem, który nie bał się celować wysoko i ubierać swoje wizje i projekty w słowa i konkretne czyny. Był typem idealisty, często podkreślając użyteczny charakter nauki, w co wierzył do końca swojego życia. Z drugiej strony bywał też malkontentem, krytykując innych. W naszej ocenie Henryk był trudny w kontaktach społecznych — przynajmniej przy pierwszym spotkaniu, bo później, z czasem, przy głębszym poznaniu, zyskiwał. Wpisałby się w taki stereotyp geniusza — człowieka trudnego społecznie, niejako żyjącego w swoim świecie myślowym

i intelektualnym.” (Dagmara Bożek, Katarzyna Dąbkowska)
Henryk Arctowski — mając zaledwie 26 lat — objął funkcję kierownika naukowego belgijskiej wyprawy na statku „Belgica”, uznawanej za przełom w historii ekspedycji antarktycznych. Uczestnicy tej wyprawy byli pierwszymi ludźmi, którym udało się przetrwać w Antarktyce, choć w niesprzyjających warunkach, ponieważ statek utknął w lodach na 13 miesięcy. Badania Arctowskiego tam przeprowadzone stanowią podwaliny współczesnych badań polarnych.

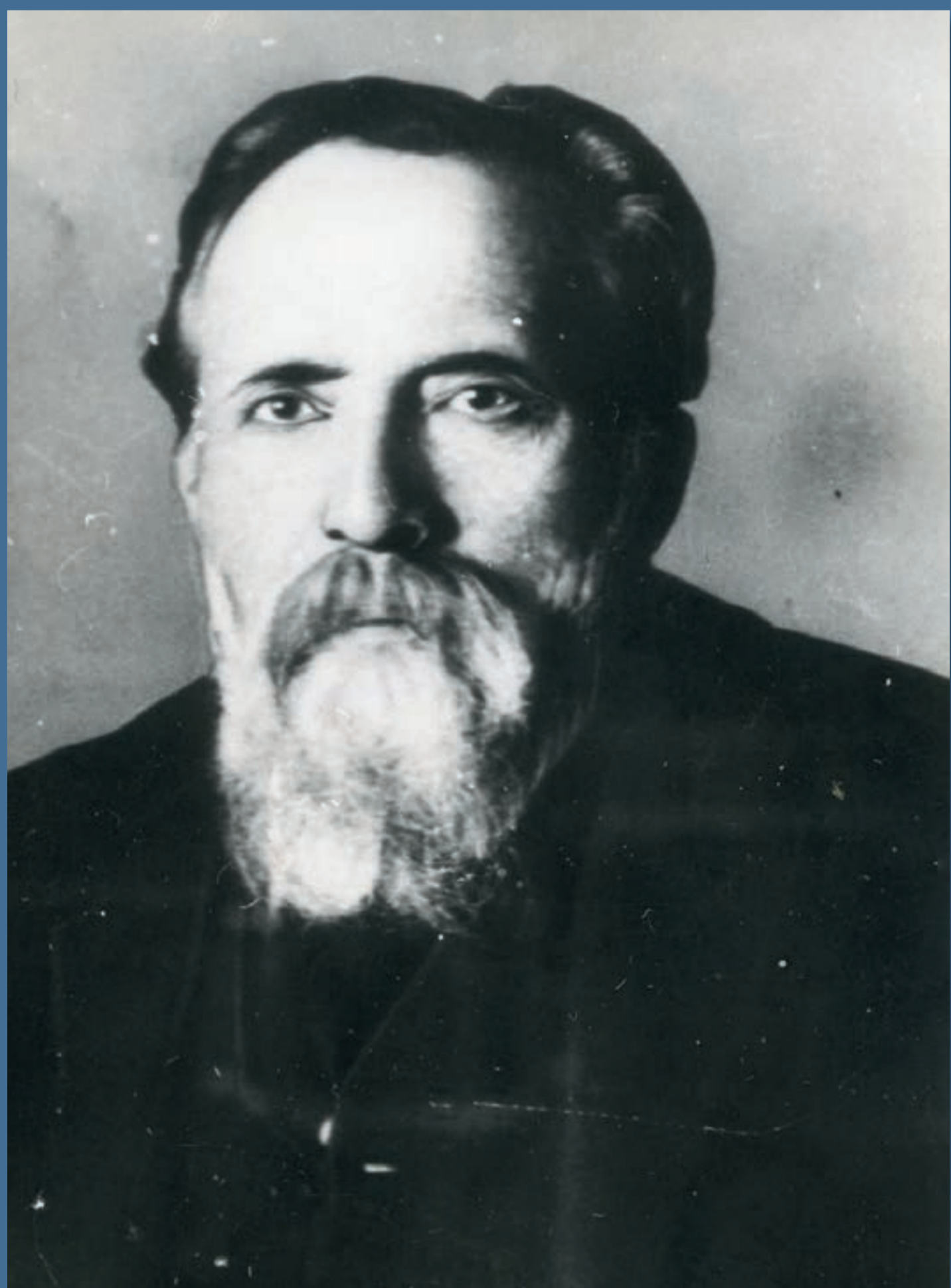
Henryk Arctowski: zdjęcie wykonane w zakładzie fotograficznym Ernsta Wurtha w Liège przy rue Louvrex 66, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

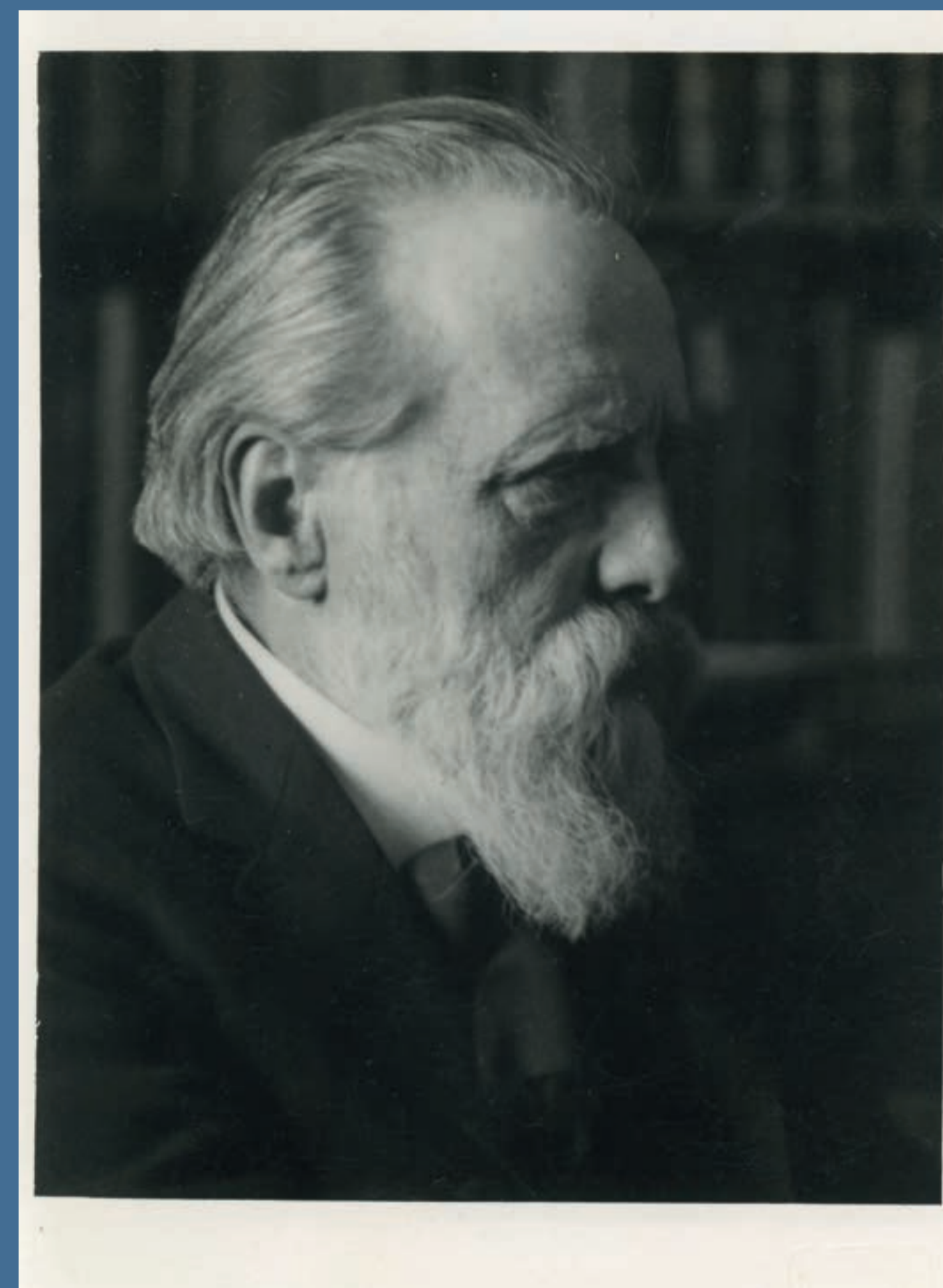
Henryk Arctowski w swoim laboratorium, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

Antarktyda, 2002, fot. J. Mastroianni, wikipedia

Henryk Arctowski, b.d., APAN, ZF, XXI-403

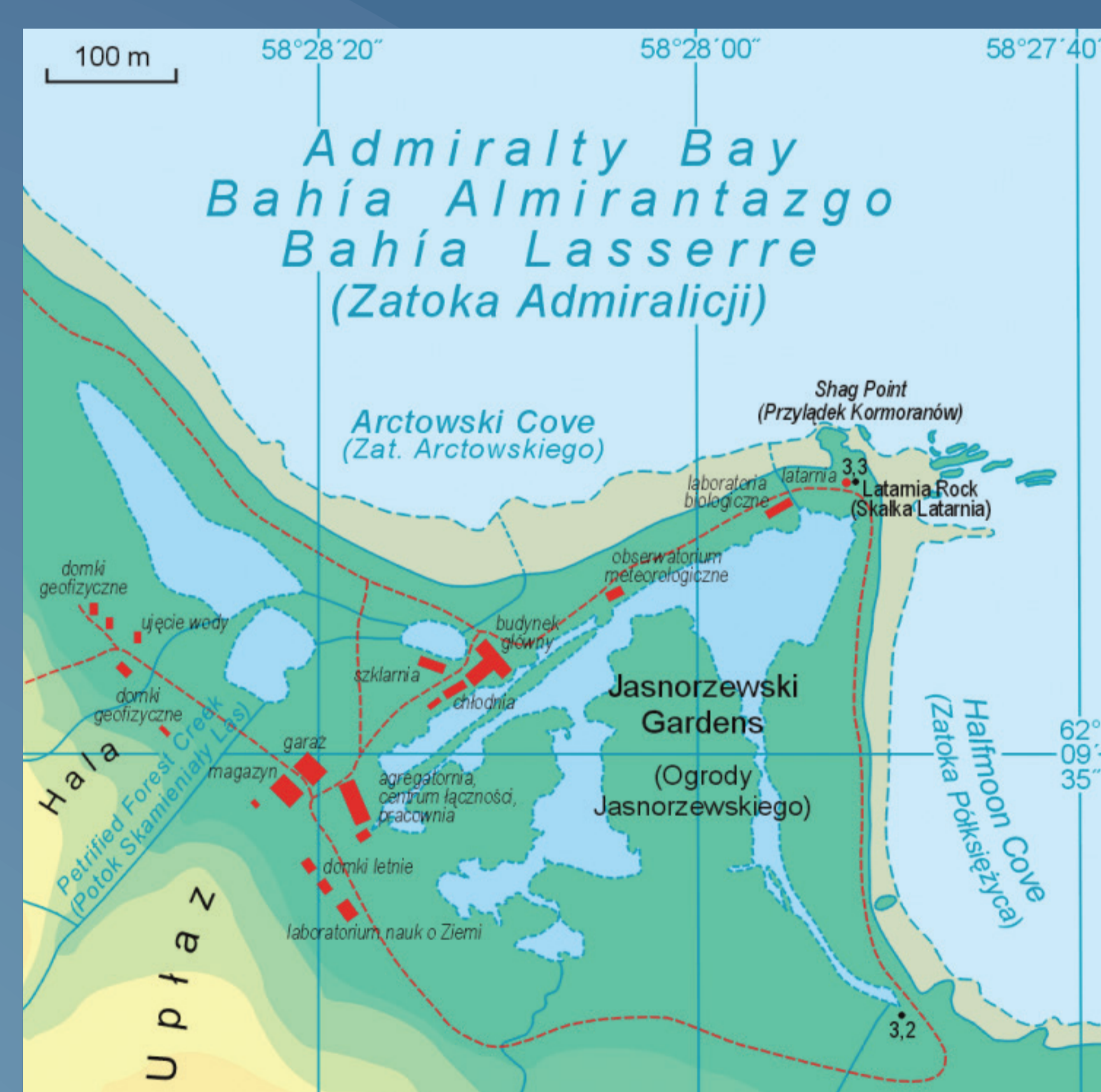
Henryk Arctowski, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III-397, b.p.

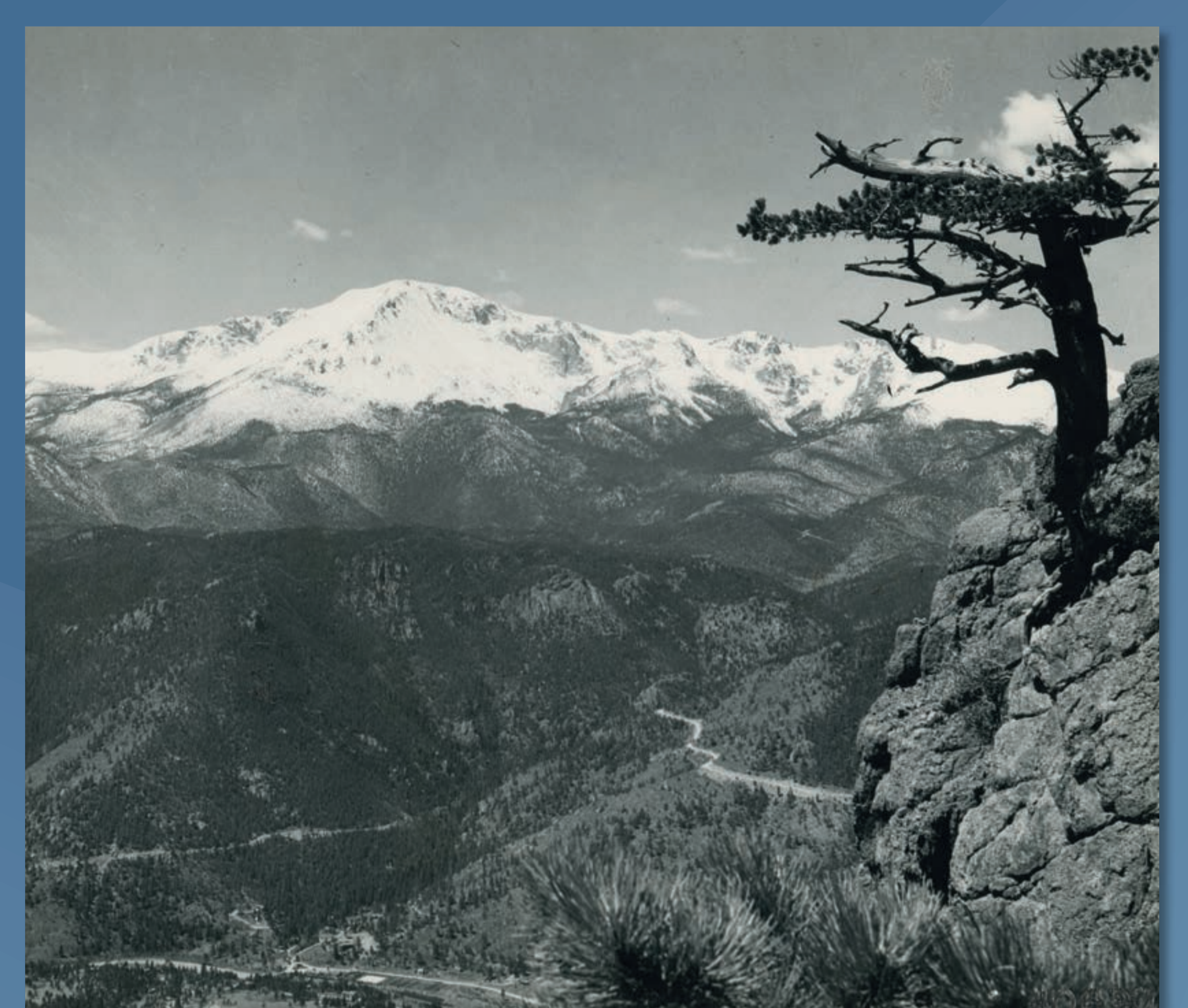
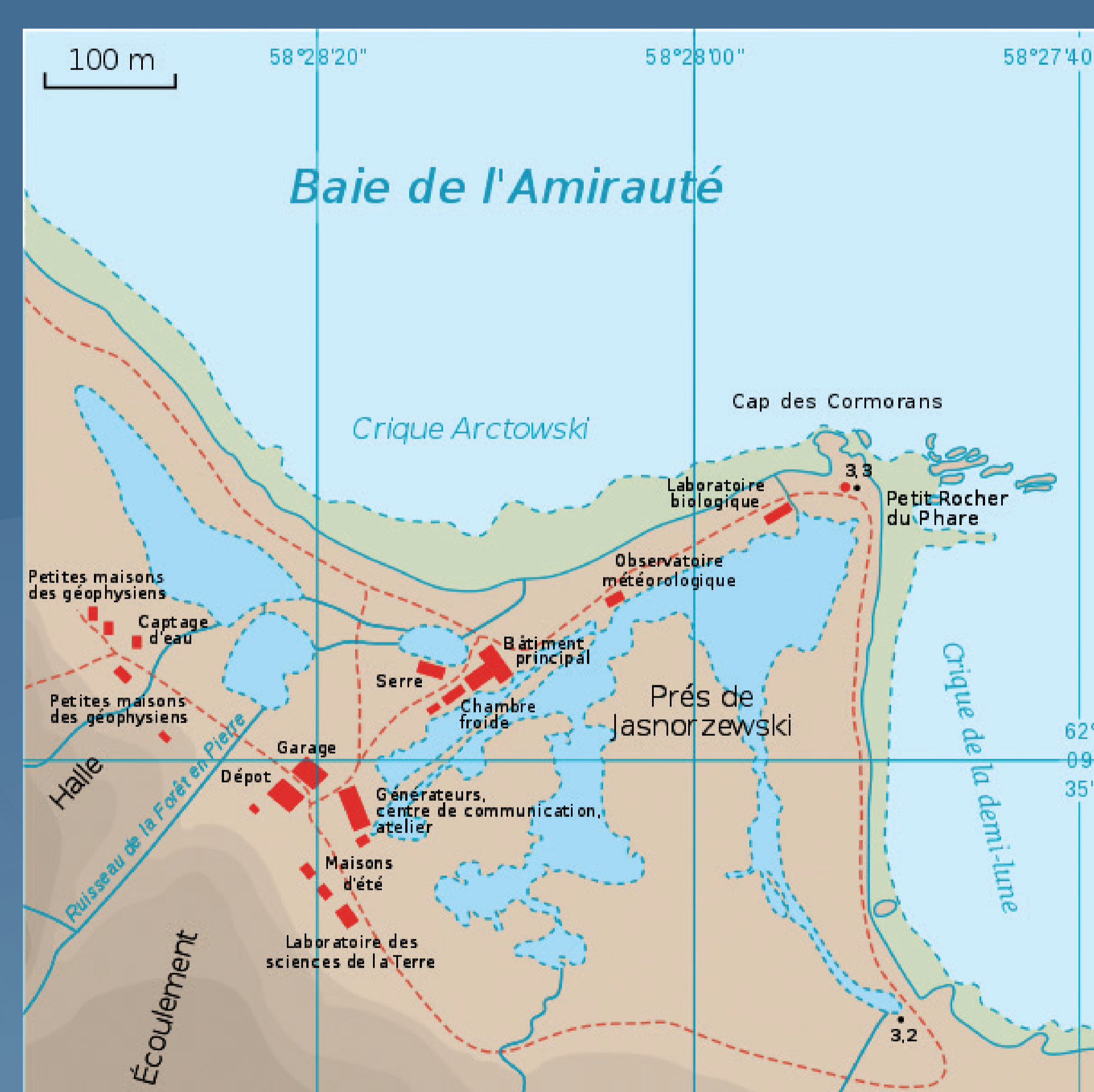
Henryk Arctowski, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

Mapa regionu Mont Lusitania, 1912, Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III-397, b.p.

Mapa Stacji Antarktycznej im. Henryka Arctowskiego, 2009, 2010, wikipedia

Pikes Peak, Pike National Forest, Colorado, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

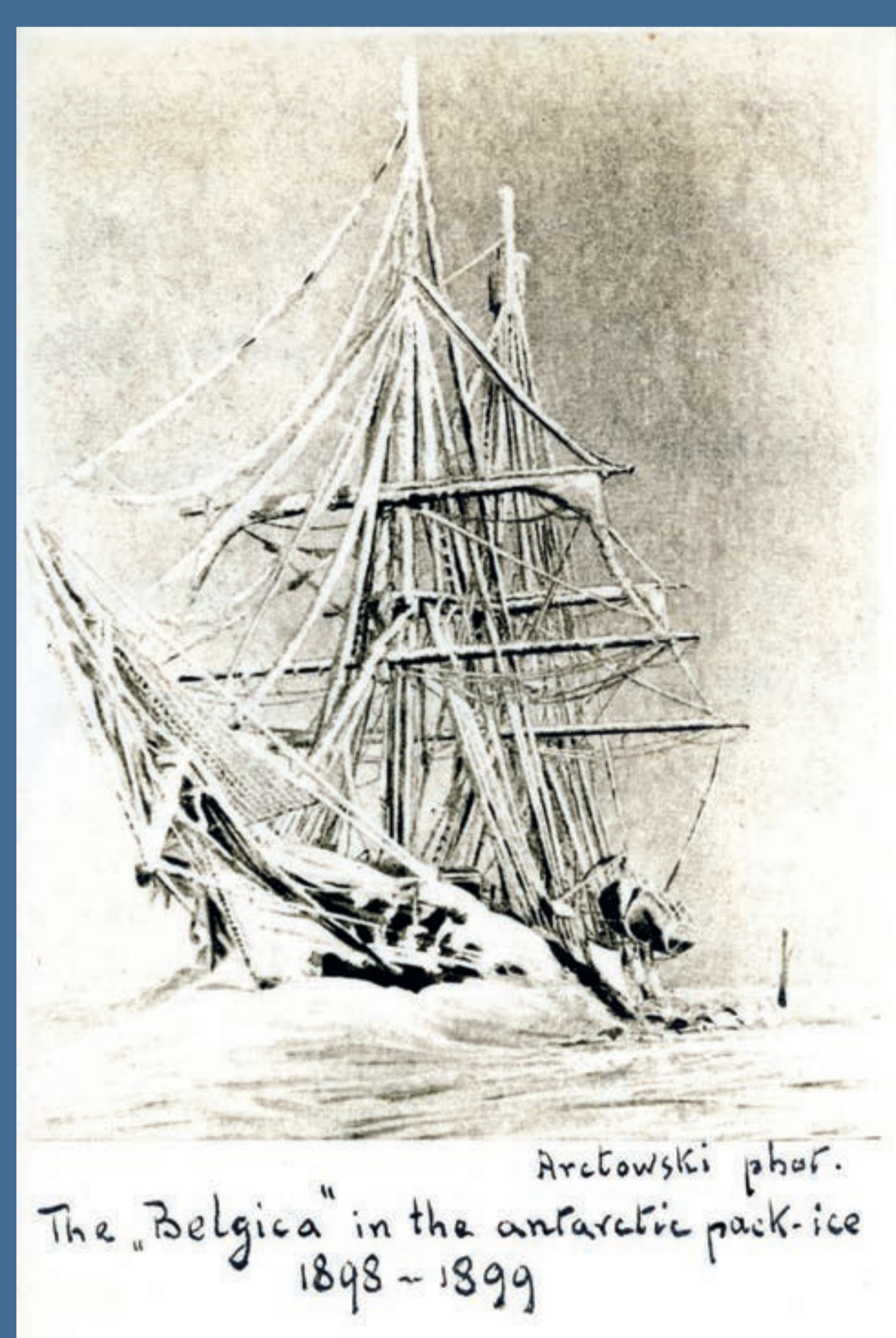
HENRYK BRONISŁAW ARCTOWSKI

PATRIOTRA

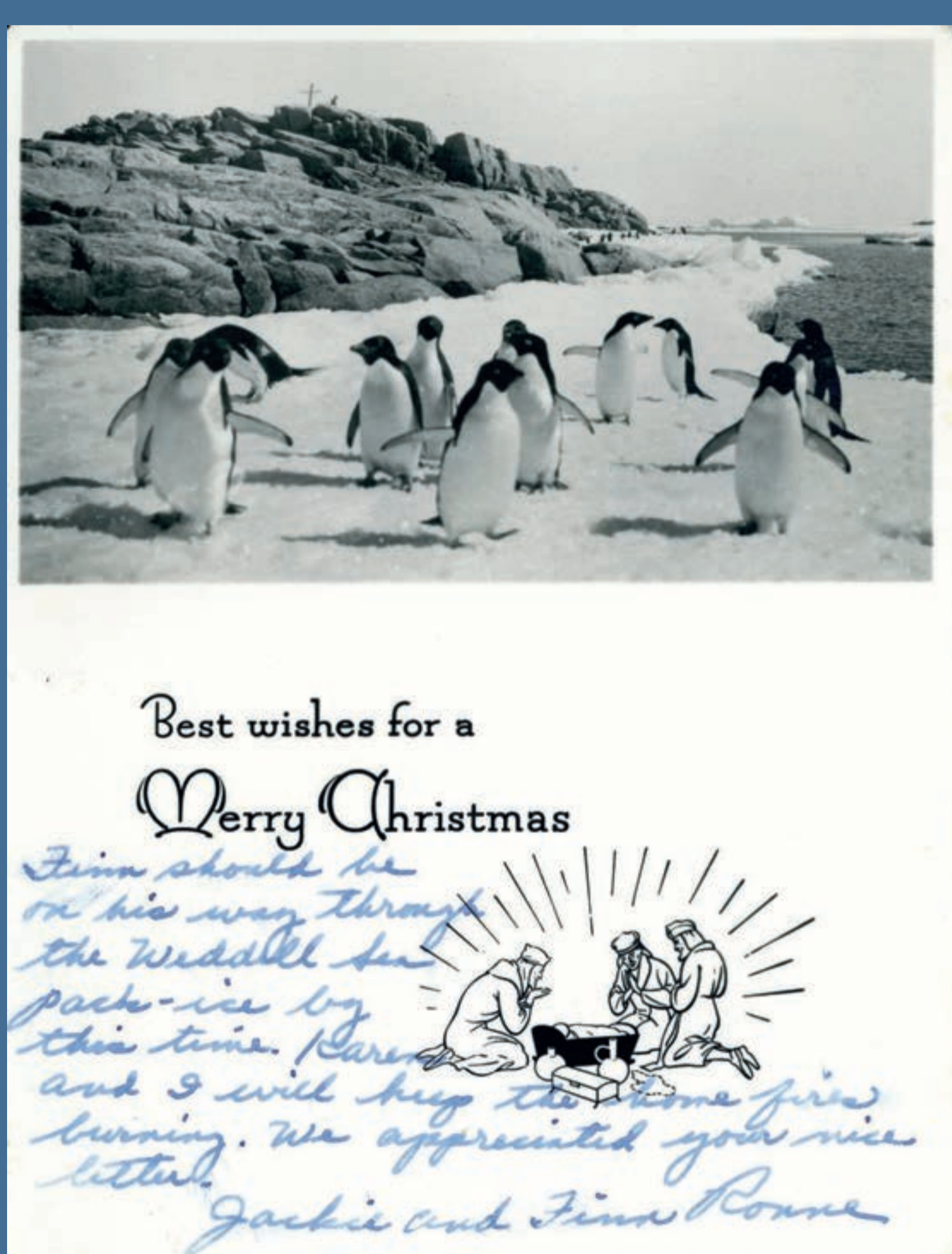
Zmienił nazwisko z Artz na Arctowski, by podkreślić swoją polskość. Naukowiczastyną dzięki wyprawie do lodowego piekła Antarktydy. Był też patriotą i choć nie walczył z bronią w rękę, pomógł Polsce odzyskać niepodległość. Jeszcze w czasie wojny w USA powstała Instytucja do Spraw Pokoju. W jej ramach działała też tzw. Komisja House'a, zajmująca się kwestią Polski. I to właśnie na potrzeby tej Komisji w roku 1918 pod kierownictwem Henryka Arctowskiego powstał liczący 2500 stron raport. Nosił on tytuł *Report on Poland, compiled for the Use of the American Delegation to the Peace Conference*. Zawierał on wiele istotnych z punktu widzenia Polski informacji. Łącznie składał się z 14 części poświęconych m.in. demografii, sprawom wyznaniowym, językowym, przemysłowi i rolnictwu. Miał on potem znaczenie dla wytyczania powojennych granic naszego państwa. Arctowski w latach 1919–1920 wspierał też polską delegację w Paryżu (w skład której weszli m.in. Ignacy Paderewski i Roman Dmowski) podczas konferencji wersalskiej.

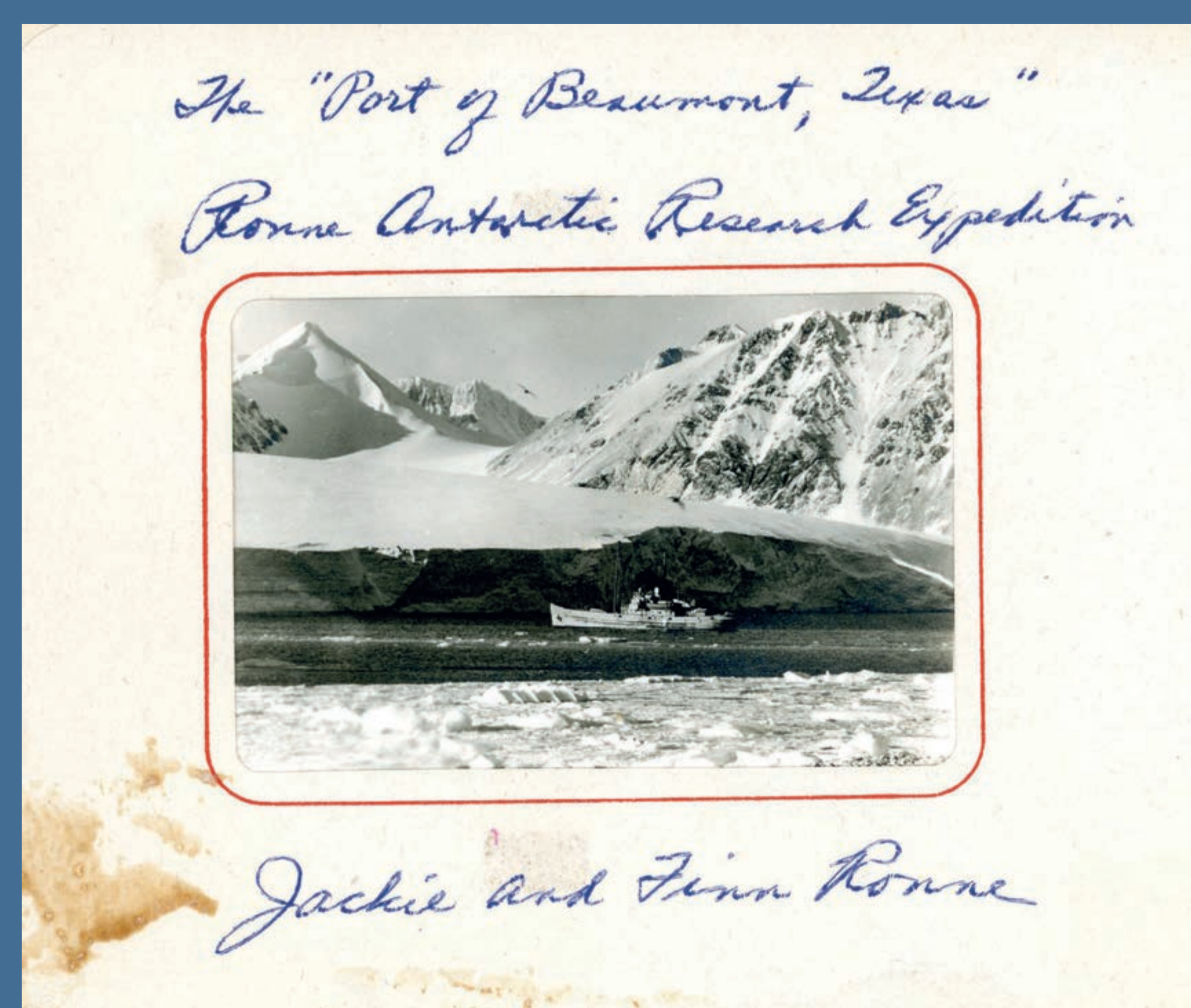
Statek „Belgica”, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

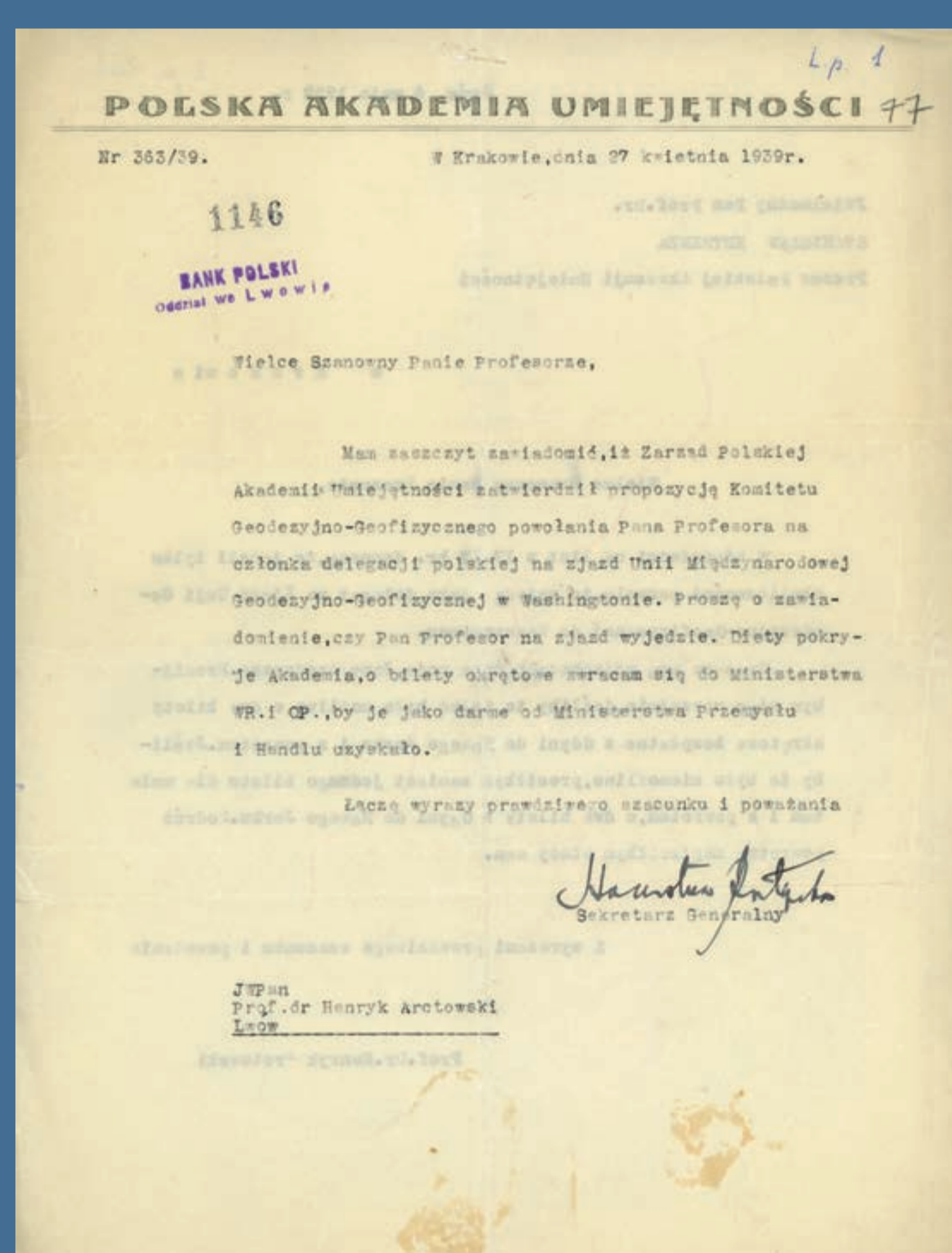
Bożonarodzeniowa kartka świąteczna Jane i Henryka Arctowskich, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, dopływ z 10 października 2023 roku

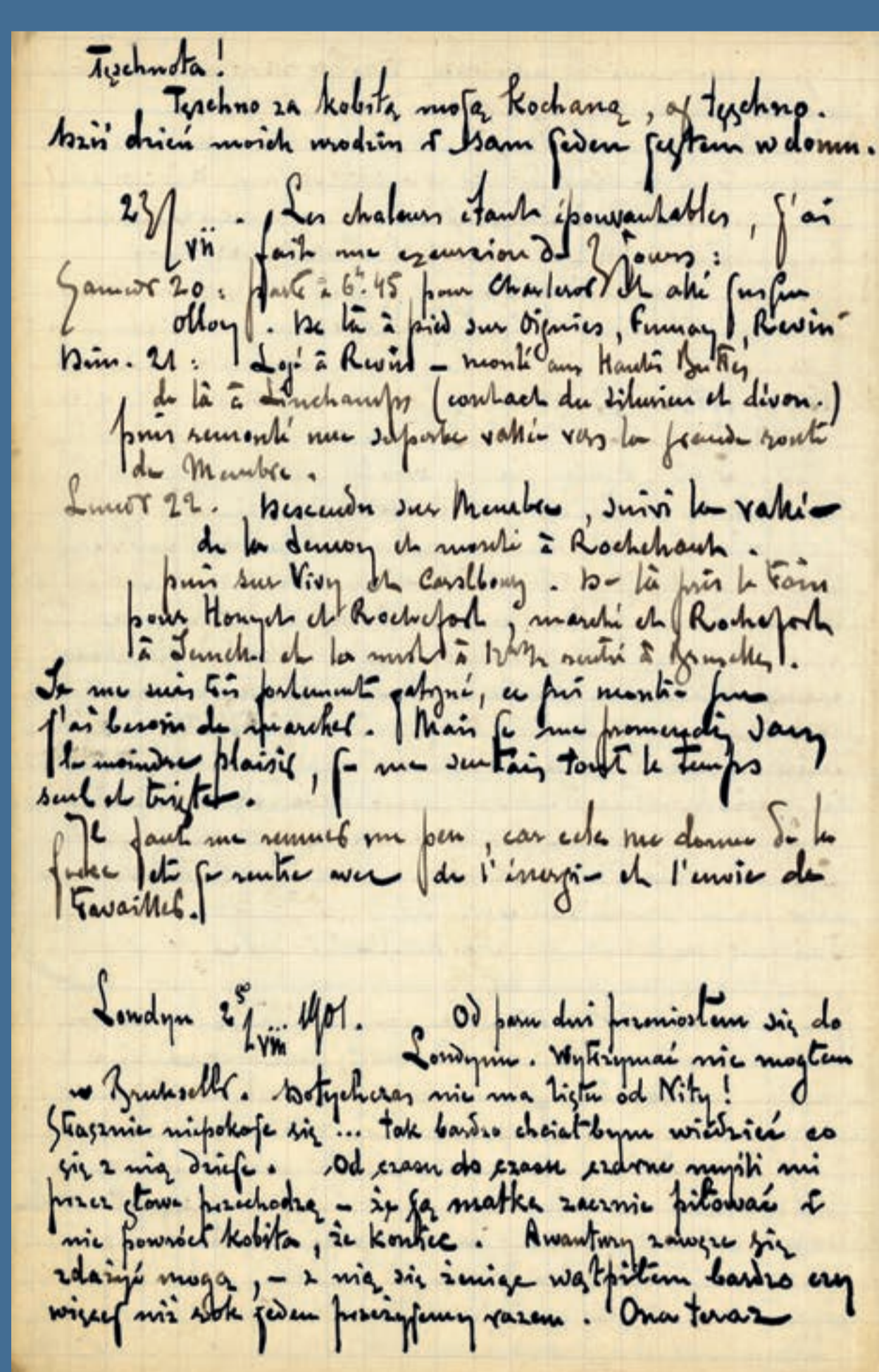
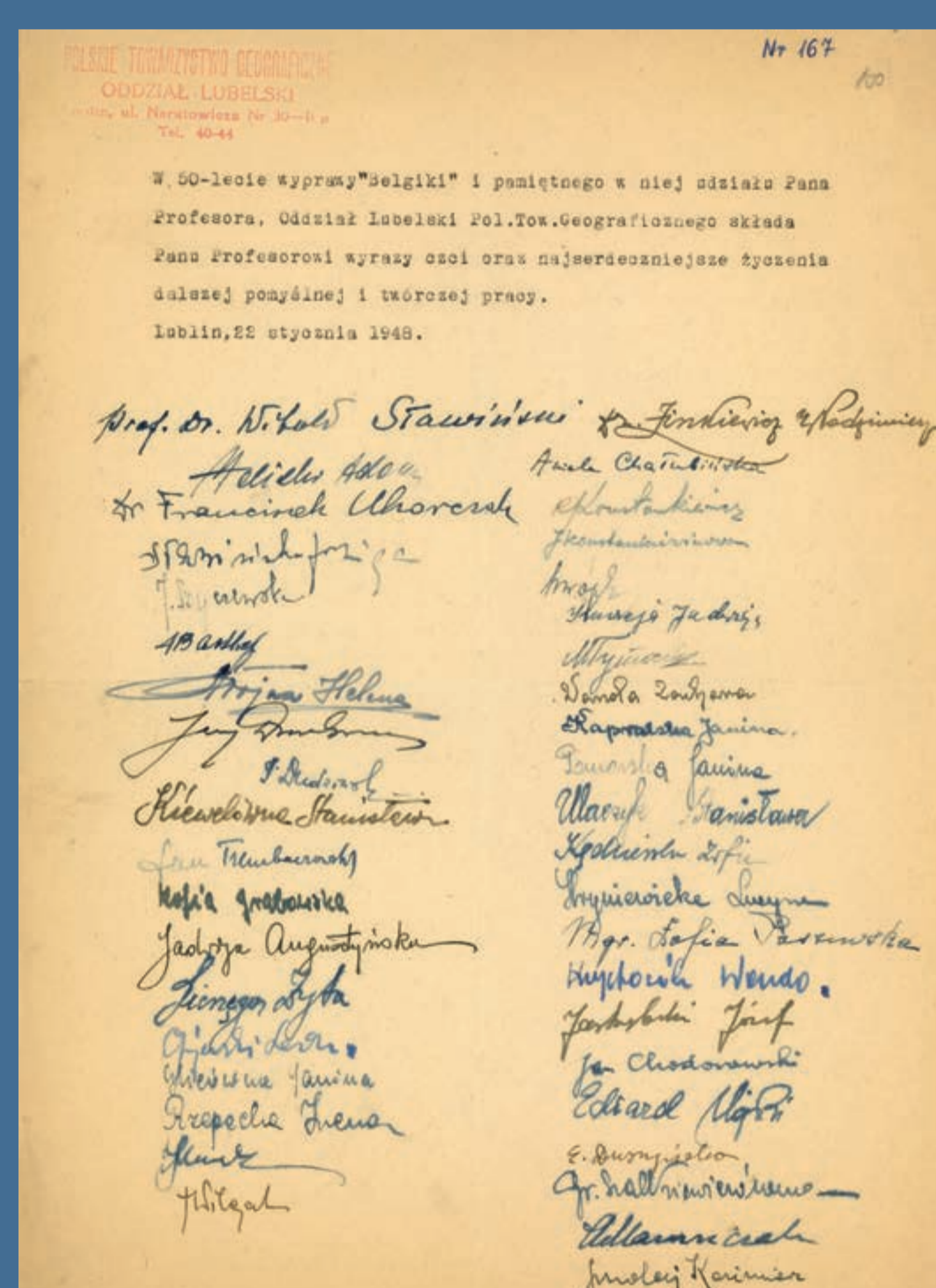
Świąteczna kartka Jackie i Finna Ronne, amerykańskich polarników i badaczy Antarktyki, do Henryka Arctowskiego, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, dopływ z października 2023 roku

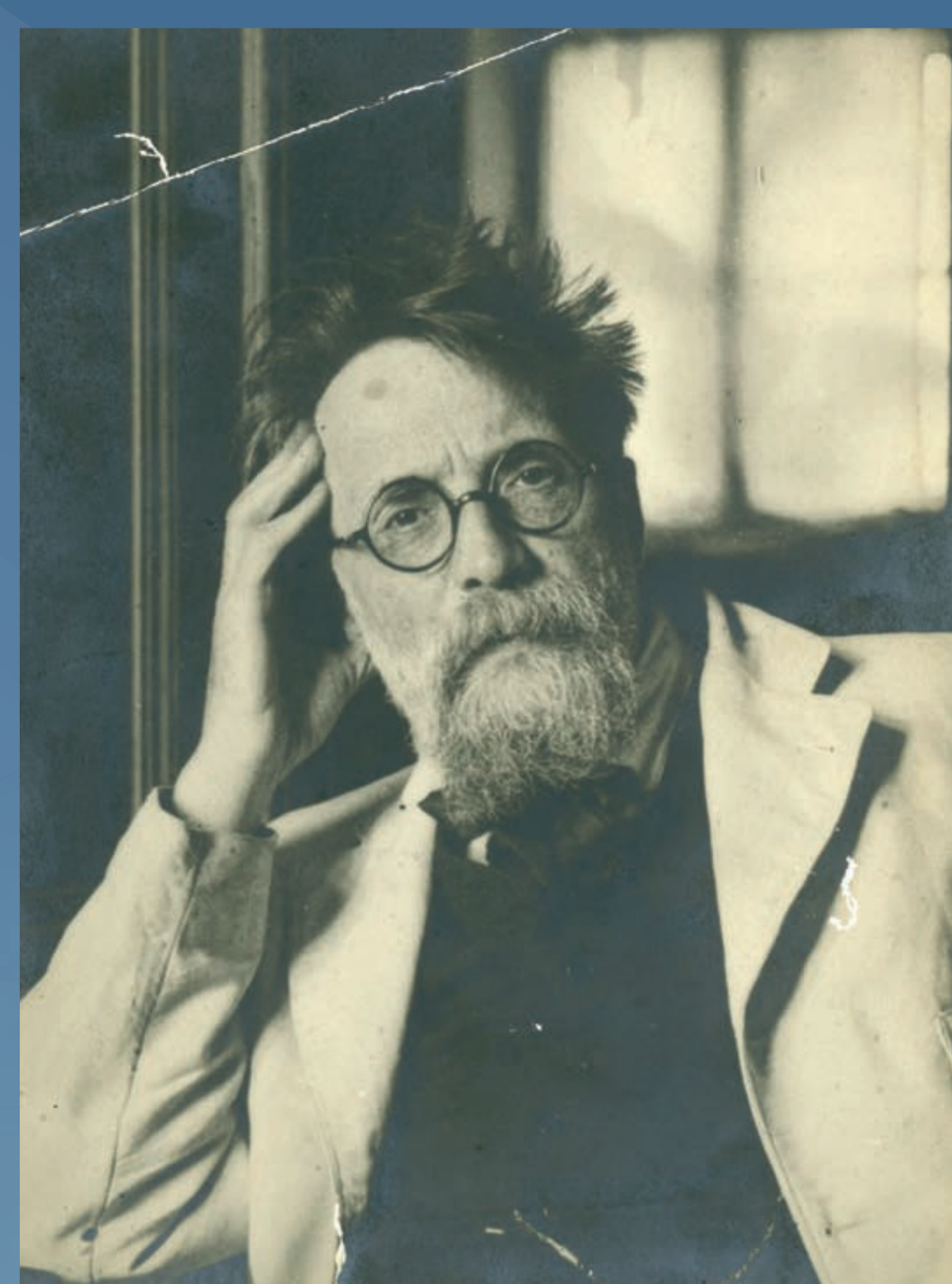
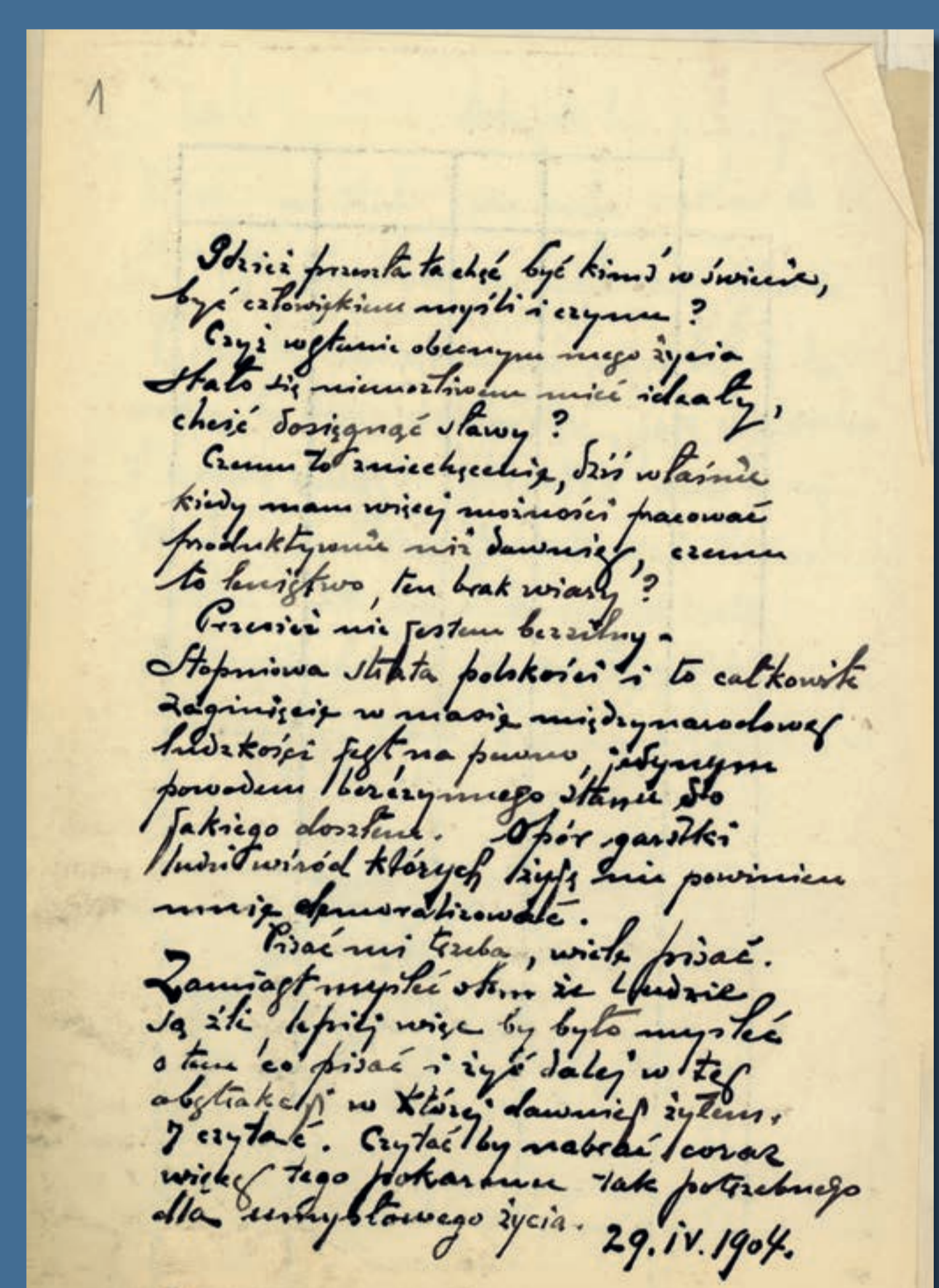
Świąteczna kartka Jackie i Finna Ronne do Henryka Arctowskiego, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, dopływ z 10 października 2023 roku

Korespondencja Henryka Arctowskiego, 1939, 1948, Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 89

Henryk Arctowski, *Pamiętnik*, 1901, 1904, Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 84

Henryk Arctowski, b.d., Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III-428, j. 86

Antarktyda, 2006, fot. Andrew Mandemakers, 2018, wikipedia

ANTONI BOLESŁAW DOBROWOLSKI

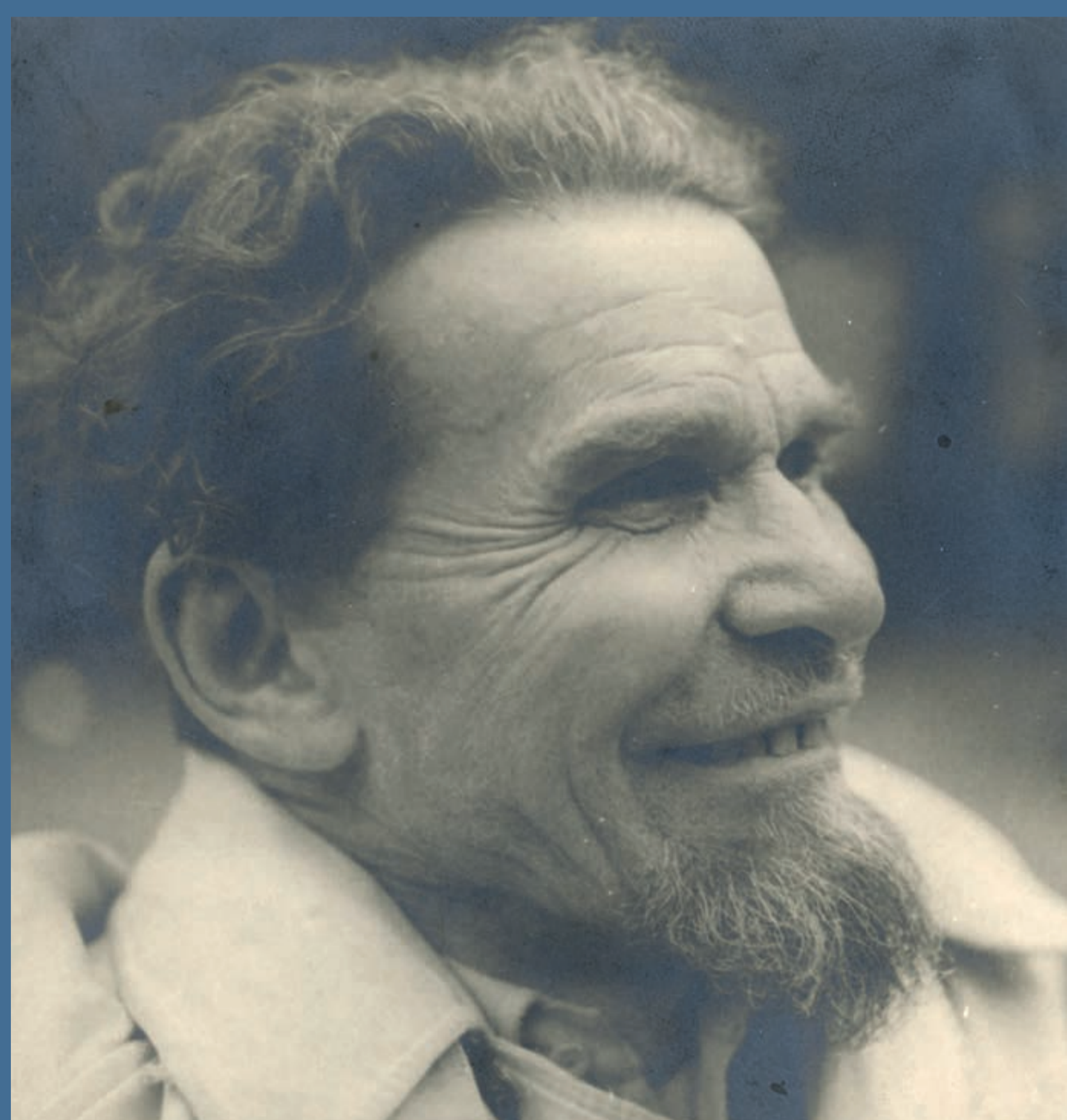
PREKURSOR NAUKI O LODZIE

„A gdy w dzień mroźny zaproszę śnieg sypki, miałki a suchy, gdy pulchną bielą pokryje chodniki i bruki, pamiętaj, Czytelniku, że depcząc śnieg, depcesz cuda — depcesz najpiękniejsze klejnoty natury!” (Antoni Bolesław Dobrowolski)

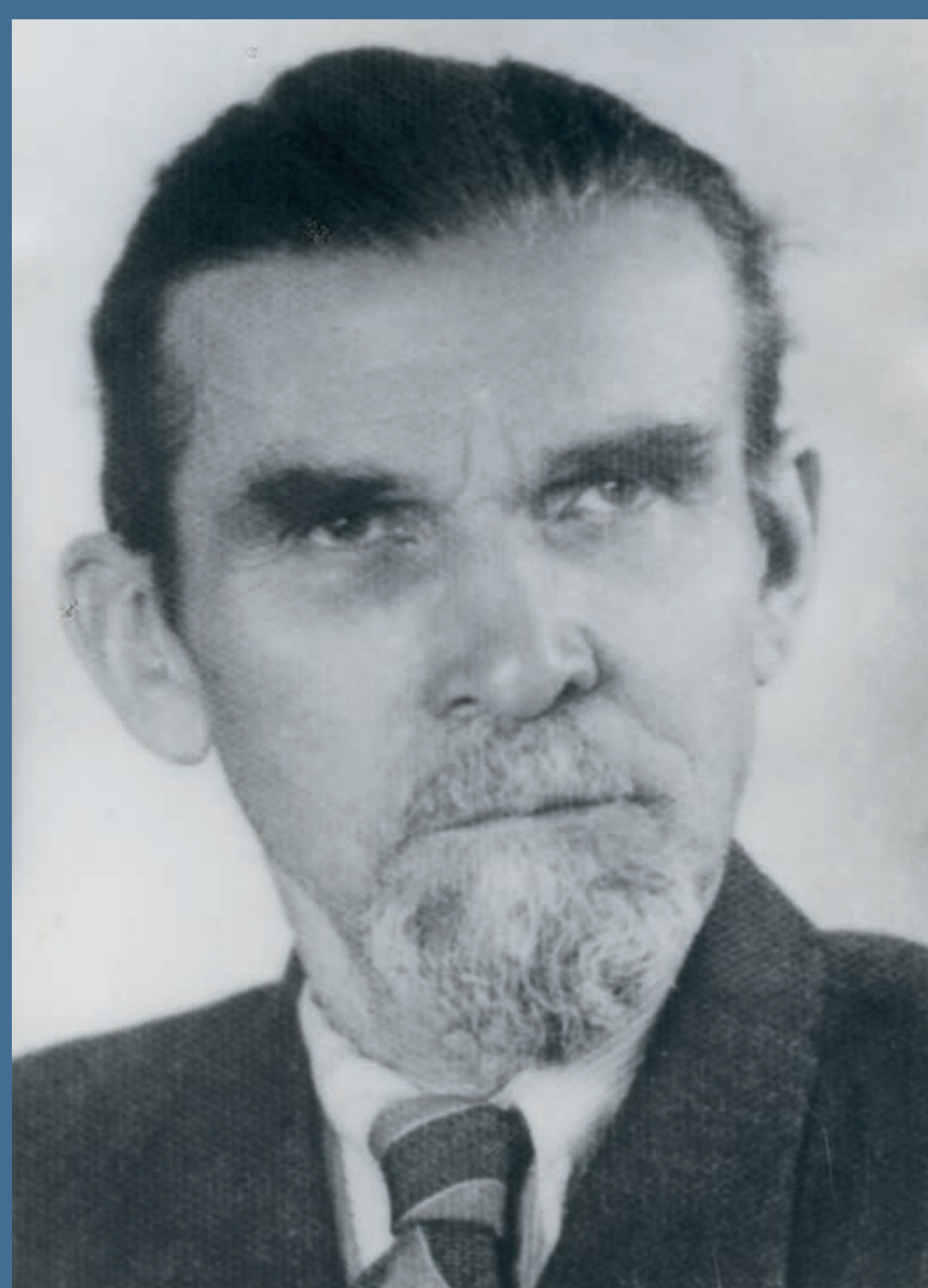
Antoni Bolesław Dobrowolski, syn Jana, nauczyciela szkoły ludowej, i Józefy Szyncler, urodził się w 1872 roku w Dworzowicach Kościelnych. W 1891 roku ukończył V Gimnazjum Męskie w Warszawie, w którym działał w kółkach związanych z II Proletariatem. Po dekonspiracji przebywał w więzieniach (1891–1894), skąd trafił na zesłanie do Tyflisu. Z fałszywym paszportem zbiegł do Rumunii, potem udał się do Szwajcarii, gdzie studiował filozofię (1895–1896). Następnie na Uniwersytecie w Liège podjął studia z zakresu biologii i fizyki. Za namową Henryka Arctowskiego uczestniczył w wyprawie belgijskiej na Antarktydę (1897–1899), a po powrocie z ekspedycji został członkiem Komisji Wydawniczej „Belgiki” przy Belgijskiej Akademii Nauk.

Pracował także w Belgijskim Biurze Polarnym w Brukseli. W 1907 roku skorzystał z amnestii w Rosji i wrócił do kraju; podjął pracę nauczyciela w polskim szkolnictwie (do 1914). Dzięki stypendium Kasy im. Józefa Mianowskiego w latach 1916–1917 przebywał w Uppsali w Instytucie Meteorologicznym. Po powrocie do kraju do 1922 roku był wizytatorem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Jednocześnie do 1929 roku kierował Państwowym Instytutem Meteorologicznym. Od 1927 roku wykładał przedmioty pedagogiczne w Wolnej Wszechnicy Polskiej (do 1938), a po wojnie na Uniwersytecie Warszawskim (1946–1949; profesor zwyczajny w 1948). W kwietniu 1952 roku został powołany na członka tytularnego PAN. W okresie międzywojennym był inicjatorem polskich badań w krajach polarnych. Kierował polskimi pracami badawczymi podczas II Roku Polarnego (1932–1933). Dzięki jego zabiegom zorganizowano wyprawę na Wyspę Niedźwiedzi, a później na Spitsbergen i Grenlandię. Założył Koło Polarne

oraz Polskie Towarzystwo Geofizyków. Zmarł w 1954 roku w Warszawie. Jest autorem jedynej oryginalnej pracy polskiej o wyprawach polarnych oraz klasycznej monografii lodu (1923). Jako pierwszy ustalił symetrię krystalograficzną kryształów lodu. Jego imieniem nazwano polską stację badawczą na Antarktydzie, lodowiec na Spitsbergenie oraz na Wyspie Króla Jerzego i ulicę na warszawskim Bemowie. W 2007 roku Narodowy Bank Polski wprowadził do obiegu monety przedstawiające Antoniego Bolesława Dobrowolskiego i Henryka Arctowskiego o nominale 10 zł i 2 zł.

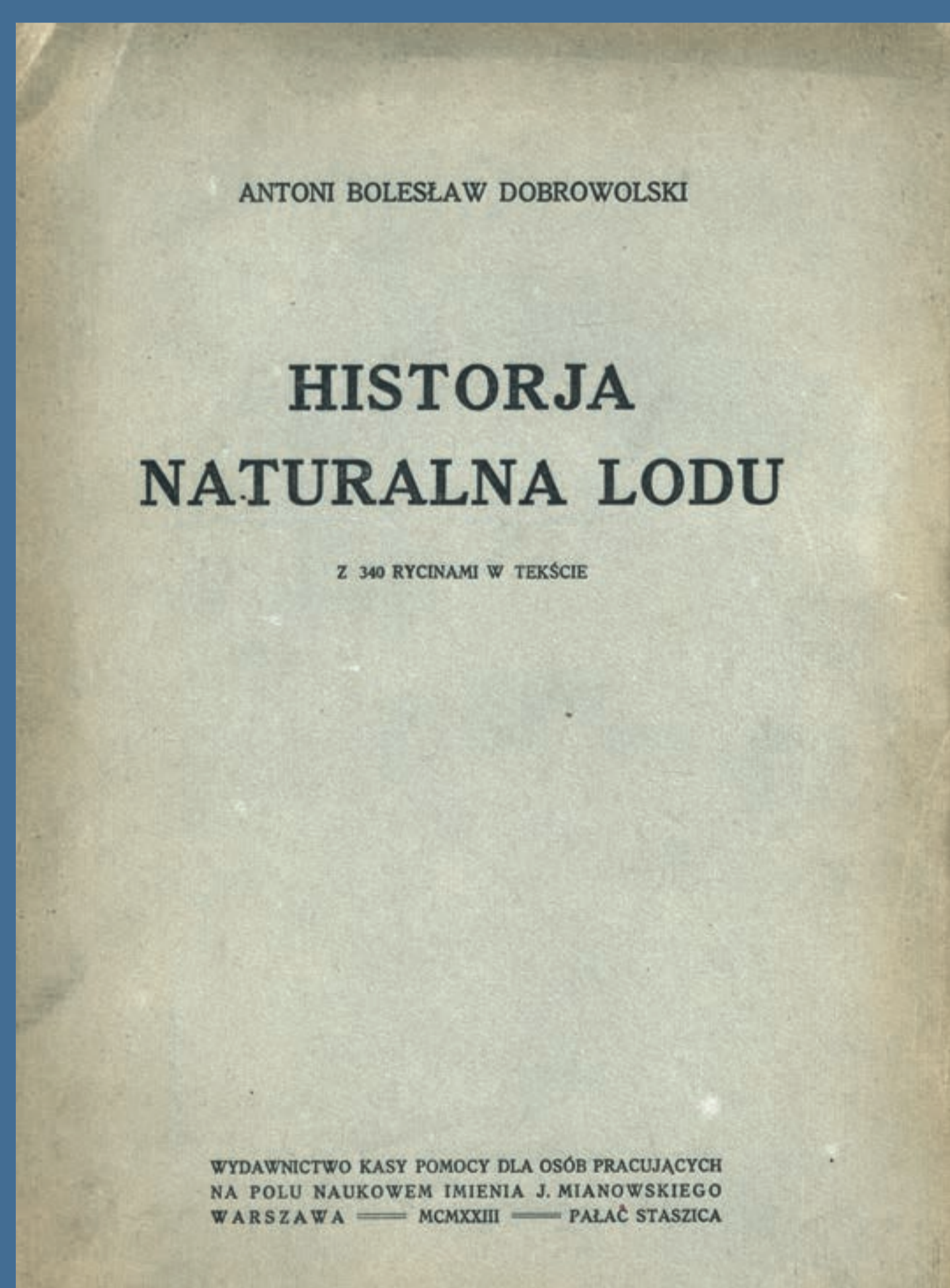
Antoni Bolesław Dobrowolski, b.d., Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, APAN, 123, j. 2

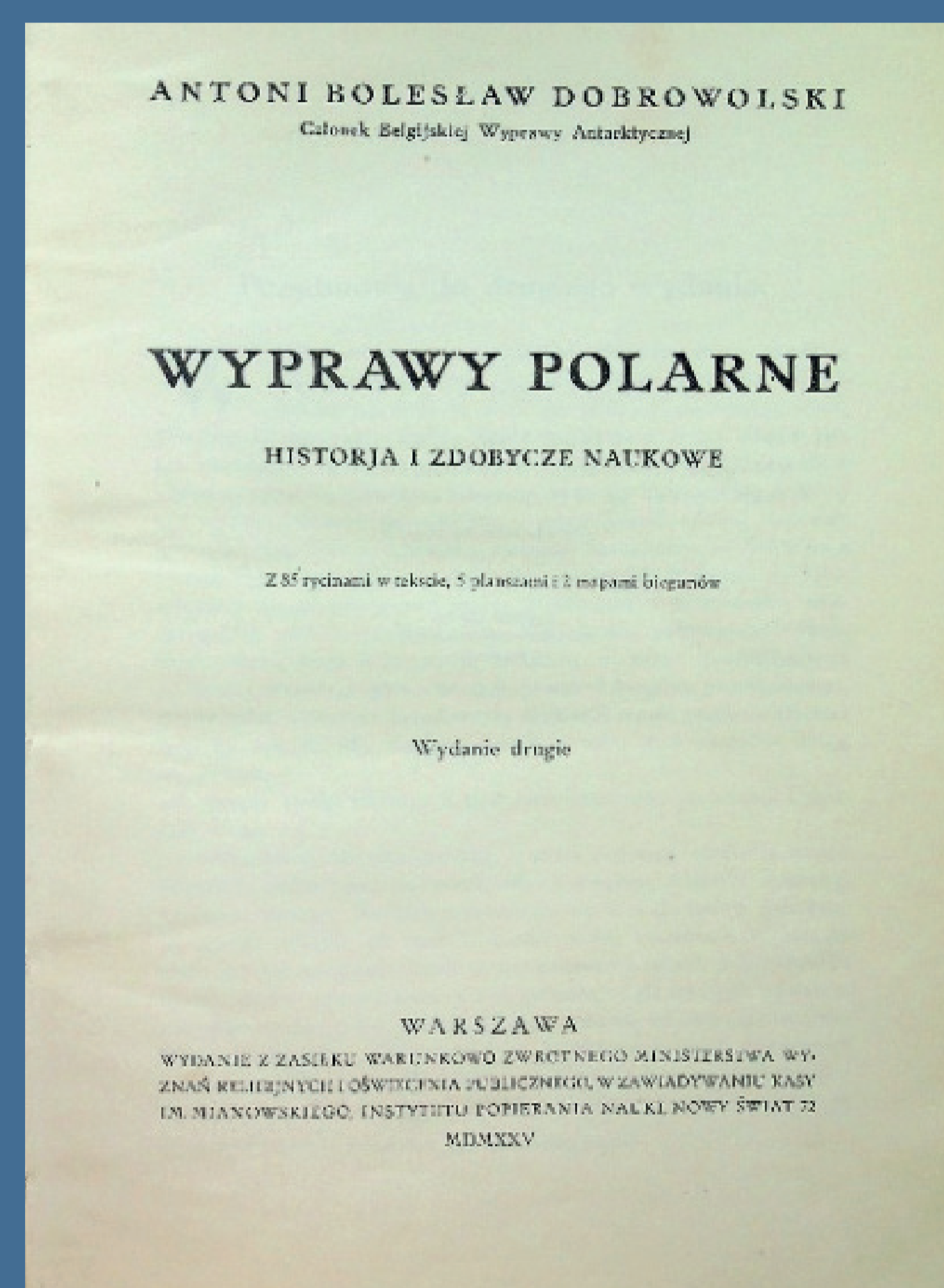
Antoni Bolesław Dobrowolski, b.d., APAN, ZF, XVIII–24

Antoni Bolesław Dobrowolski, b.d., APAN, ZF, XVIII–24

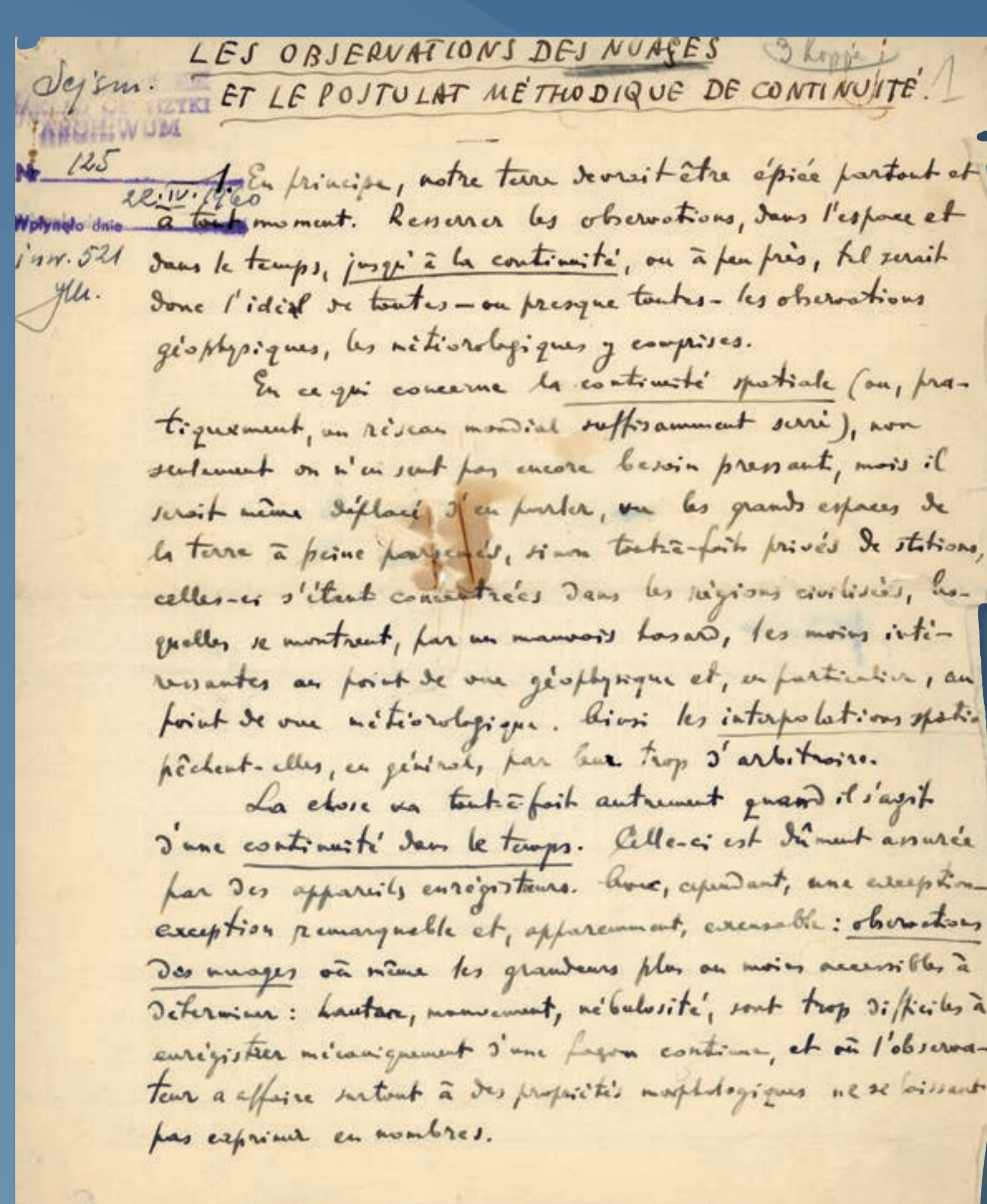
Antoni Bolesław Dobrowolski, *Historja naturalna lodu*, Warszawa 1923

Antoni Bolesław Dobrowolski, *Wyprawy polarne*, Warszawa 1925

Antoni Bolesław Dobrowolski na Ziemi Ognistej podczas wyprawy statku „Belgica”, 1897, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 284

Pierwsza strona rękopisu pracy Antoniego Bolesława Dobrowolskiego dotyczącej obserwacji chmur, która stanowiła wynik badań prowadzonych podczas ekspedycji antarktycznej, b.d., Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, APAN, 123, j. 1

Fotografie śnieżynki z kolekcji Antoniego Bolesława Dobrowolskiego; w ramach badań lodu i zjawisk lodowych uczonego interesował się kryształkami śniegu, tzn. składnikami chmur lodowych, powstającymi w wolnej przestrzeni powietrznej w wyniku krzepnięcia bezpośredniego pary wodnej; dla tego typu studiów bardzo ważnym materiałem były mikrofotografie kryształów, których niepowtarzalne piękno Antoni Bolesław Dobrowolski wyraził słowami: „Są to najpiękniejsze kryształy lodu i najpiękniejsze kryształy w ogóle...; kryształki śniegu to najpiękniejsze klejnoty natury”, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 288

Antoni Bolesław Dobrowolski w Sufczyńcu, przed 1939, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 283

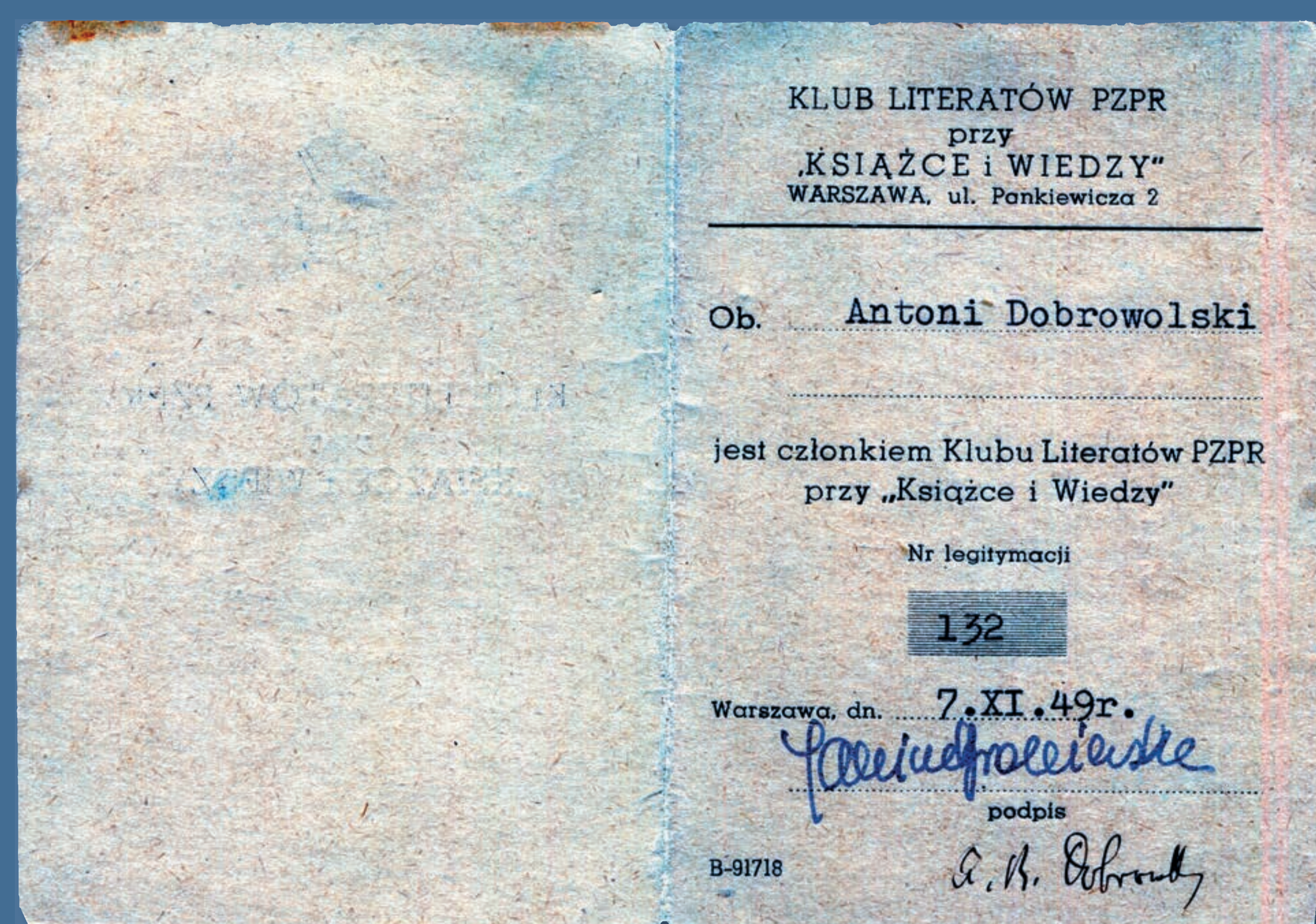
ANTONI BOLESŁAW DOBROWOLSKI

NAUKOWIEC, SPOŁECZNIK, PEDAGOG

„Jego dalsze losy mocno zdeterminował przypadek. Zaczęło się od tego, że odwiedził w Antwerpii Henryka Arctowskiego, swojego kolegę z czasów szkolnych. Ten zaproponował mu udział w belgijskiej wyprawie antarktycznej pod dowództwem Adriena de Gerlache'a, w której Arctowski miał wziąć udział jako kierownik naukowy. 21 sierpnia 1897 roku Dobrowolski dołączył do załogi. Początkowo jako zwykły marynarz, następnie pełnił funkcję asystenta naukowego, pomagając Arctowskiemu w badaniach, a także prowadząc własne obserwacje chmur, lodu i śniegu. Podczas ekspedycji pisał dziennik, który wydano po jego śmierci w 1962 roku pod tytułem *Dziennik wyprawy na Antarktydę*.” (Dagmara Bożek)

Okupacyjna karta rozpoznawcza Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, 1942, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 253

Legitymacja Antoniego Bolesława Dobrowolskiego Klubu Literatów PZPR przy „Książce i Wiedzy”, 1949, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 253

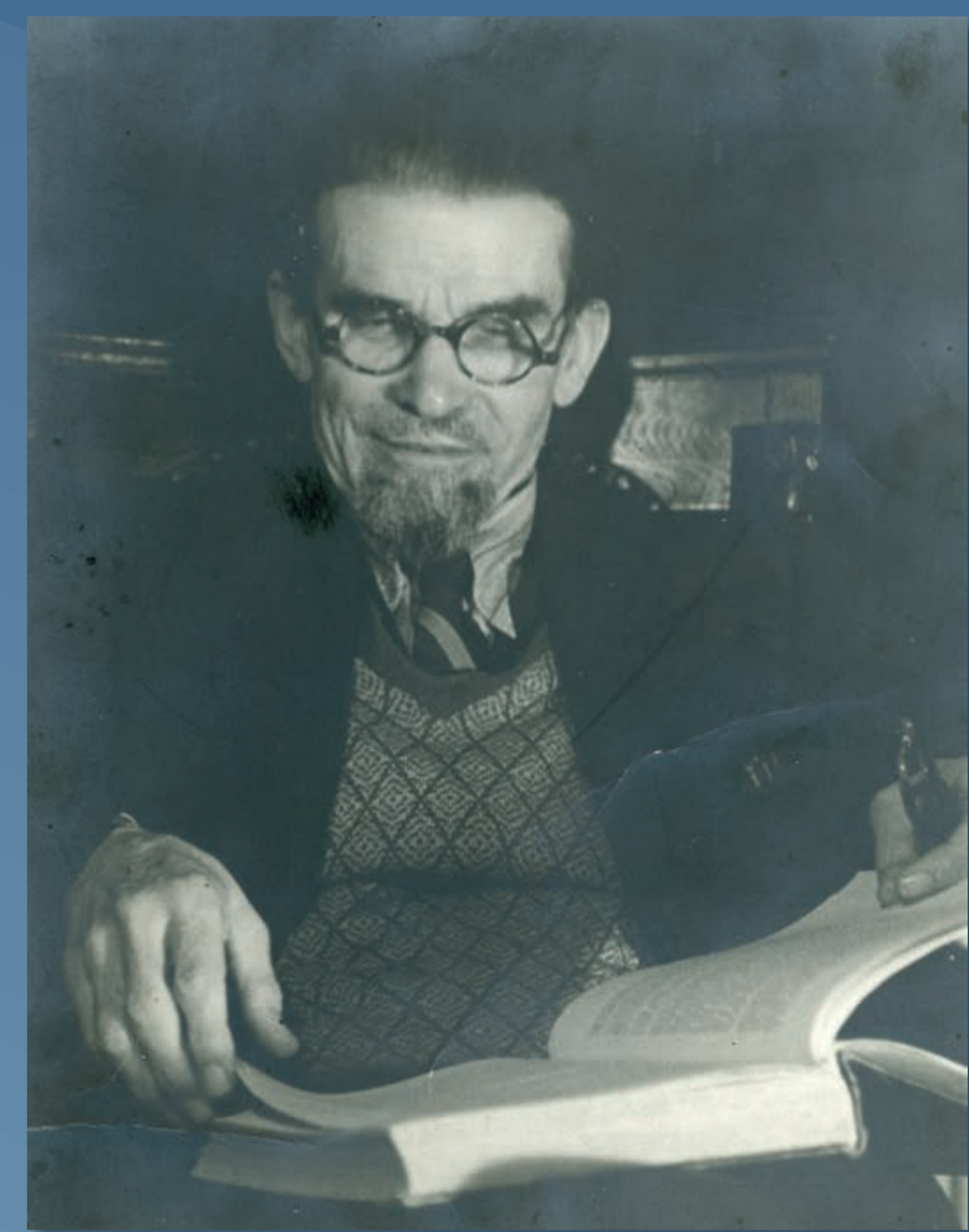
Karta członkowska Związku Autorów, Kompozytorów i Wydawców „ZAIKS” Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, 1946, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 253

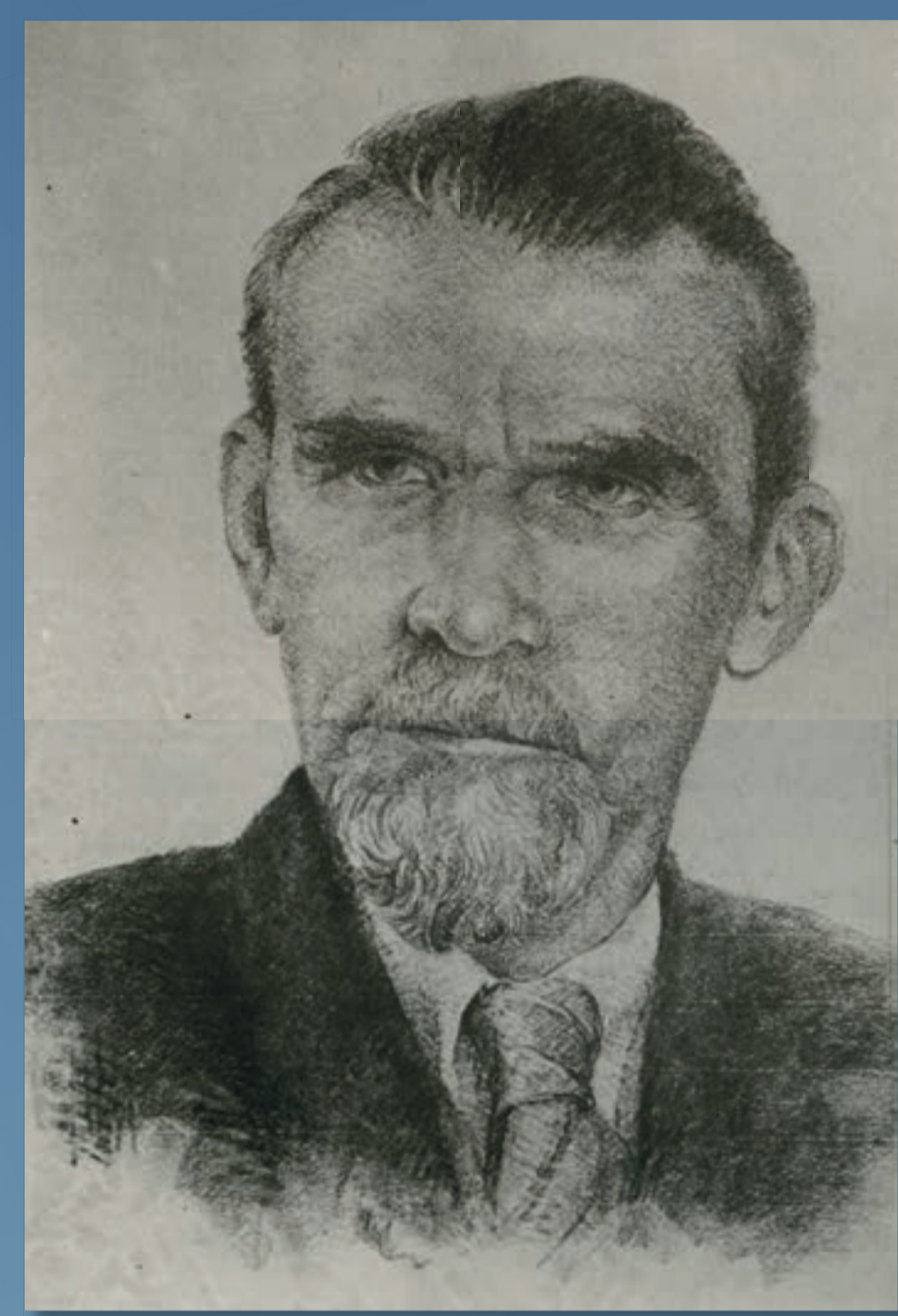
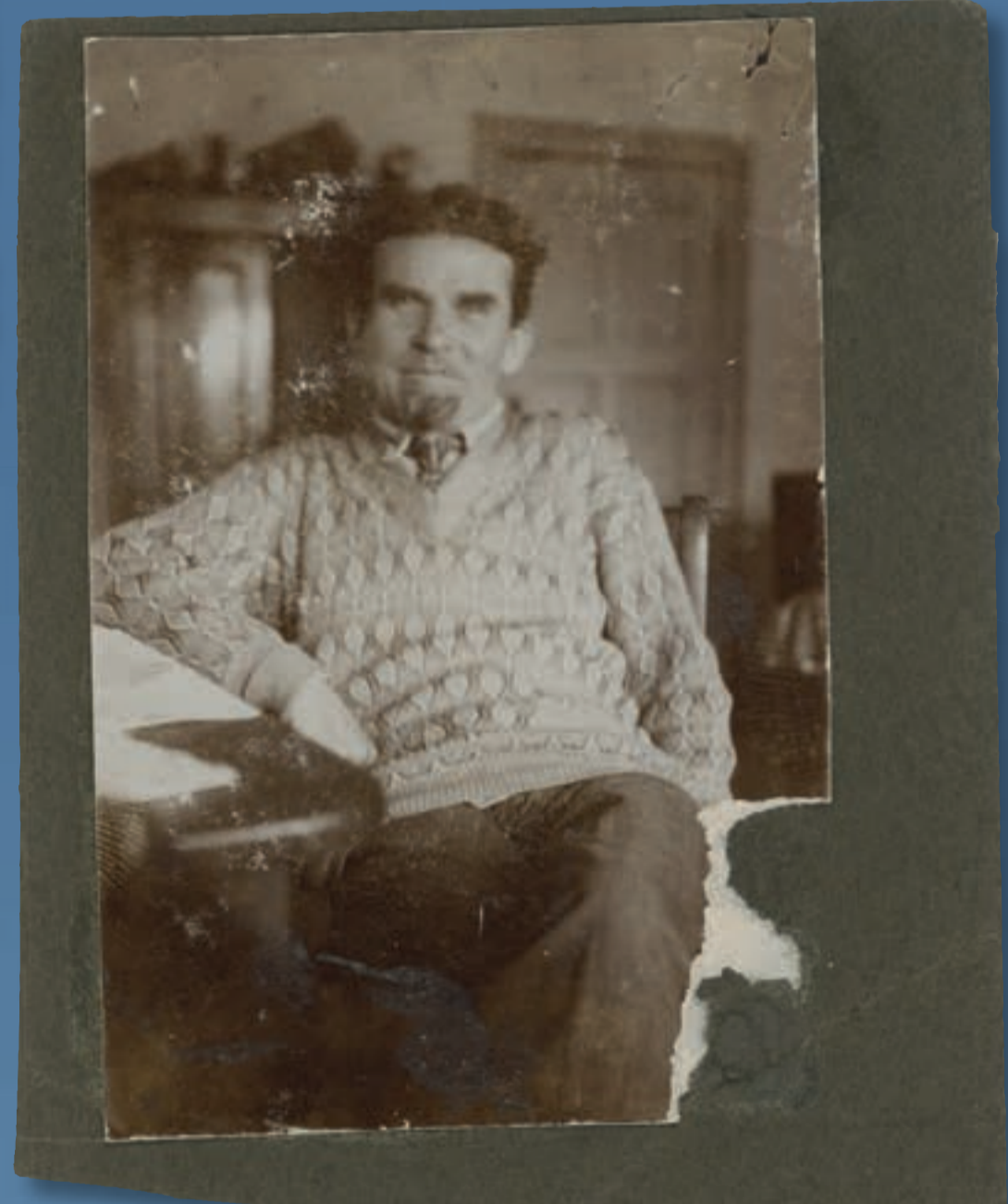
Karta członkowska Związku Zawodowego Literatów Polskich Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, 1947, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 253

Międzywojenny dowód osobisty Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, 1922, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 253

Antoni Bolesław Dobrowolski, przed 1939, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 283

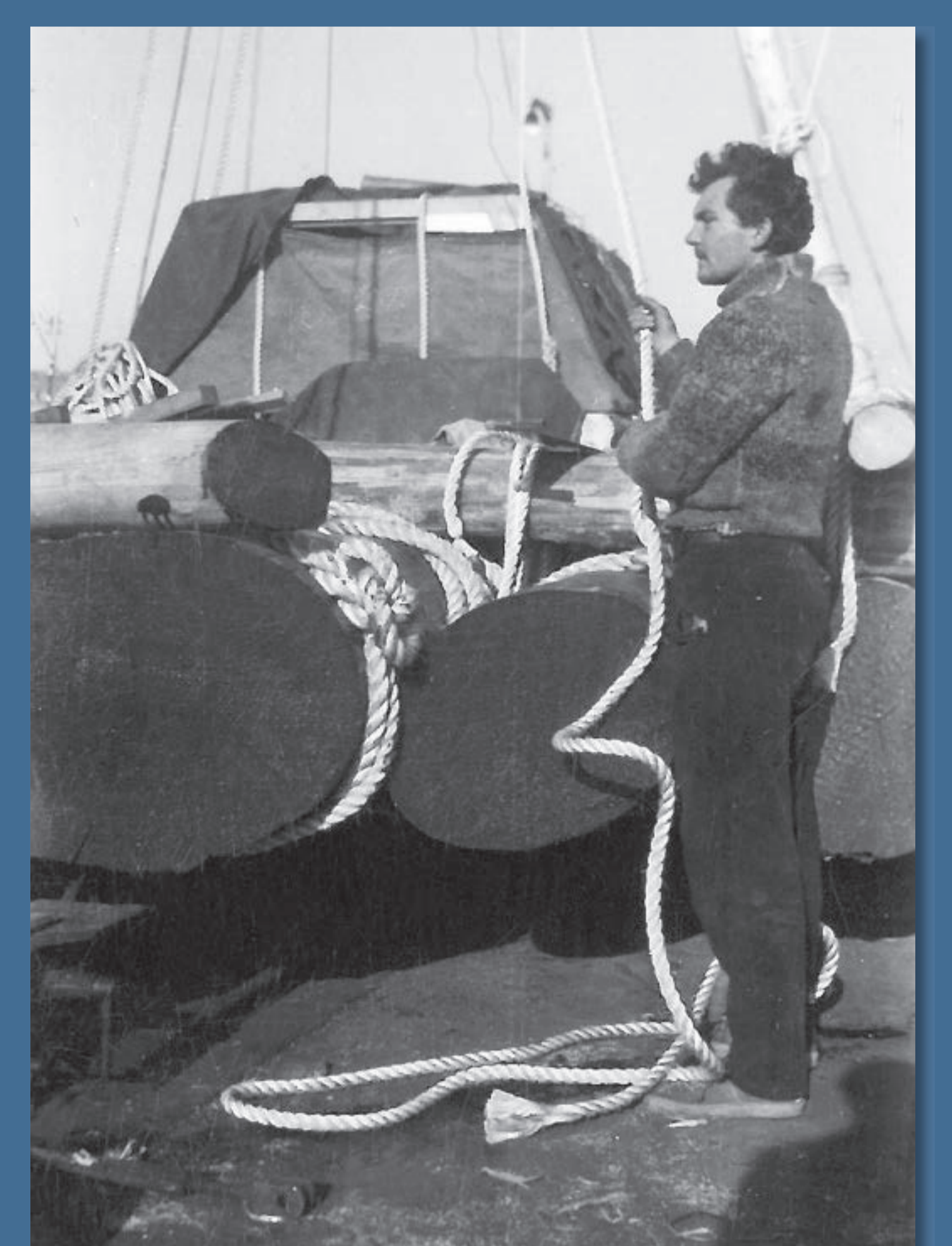

STANISŁAW RAKUSA-SUSZCZEWSKI

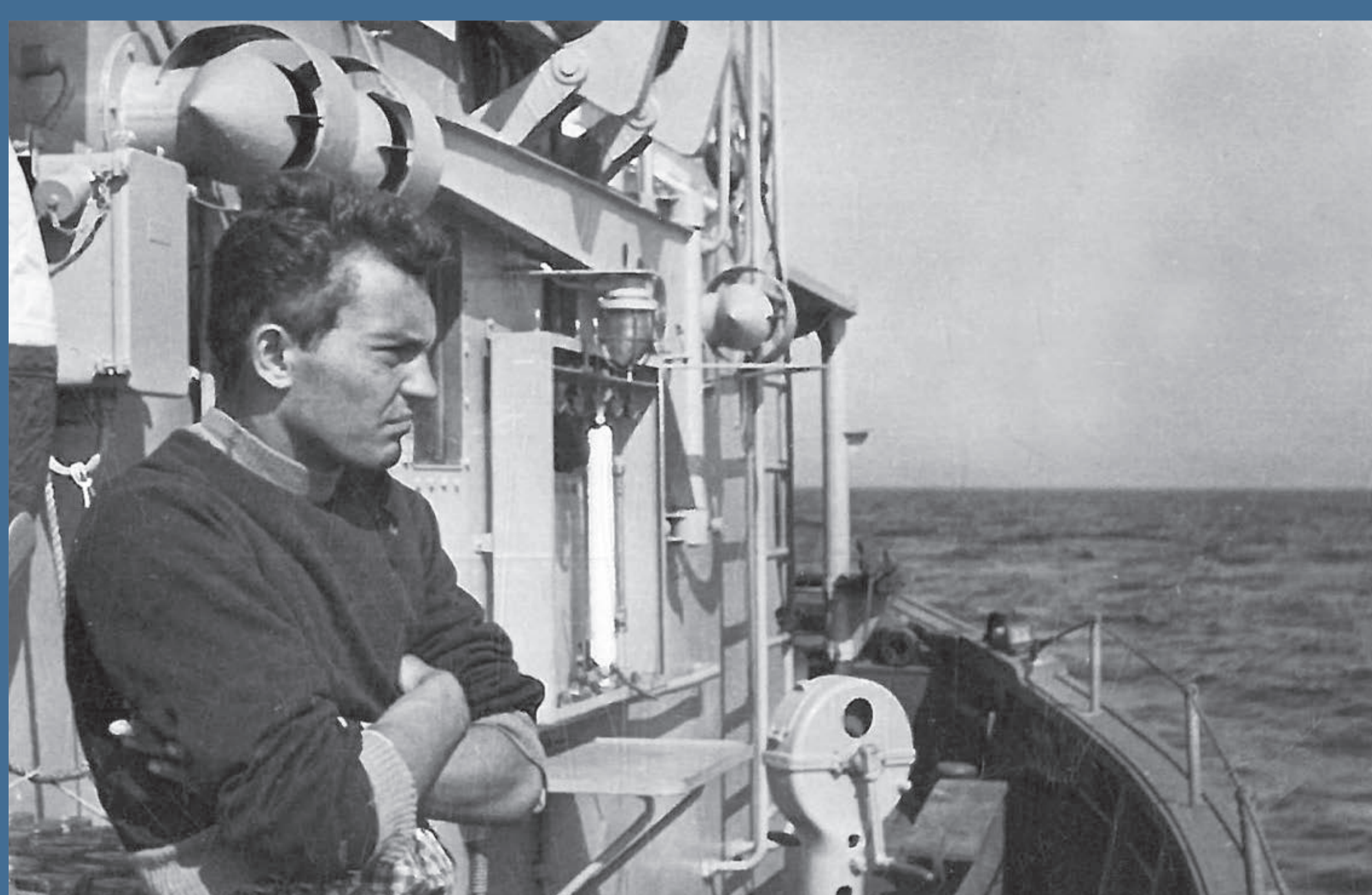
BIOLOG, OCEANOLOG, POLARNIK

Stanisław Rakusa-Suszczewski, syn Kazimierza, inżyniera, i Franciszki Szczerbińskiej, urodził się w 1938 roku. Studia ukończył na Uniwersytecie Warszawskim w 1961 roku, uzyskując stopień mgra biologii za pracę wykonaną na Spitsbergenie, gdzie przebywał jako uczestnik ekspedycji PAN. W latach 1961–1965 pracował w Katedrze Hydrobiologii Uniwersytetu Warszawskiego jako asystent i starszy asystent. W tym okresie odbył sześciomiesięczną praktykę w Instytucie Oceanologicznym Uniwersytetu Sao Paulo w Brazylii. Stopień doktora uzyskał w styczniu 1968 roku w Wyższej Szkole Rolniczej w Szczecinie i rozpoczął pracę w Instytucie Oceanografii Uniwersytetu Gdańskiego na stanowisku adiunkta. W tym samym roku wyjechał na Antarktydę w ramach ekspedycji zorganizowanej przez Instytut Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN i przebywał tam prawie 2 lata. Od maja 1970 roku został pracownikiem etatowym tegoż Instytutu i jeszcze dwukrotnie uczestniczył jako kierownik polskich grup biologów w ekspedycjach radzieckich i amerykańskiej pracujących na Antarktydzie w la-

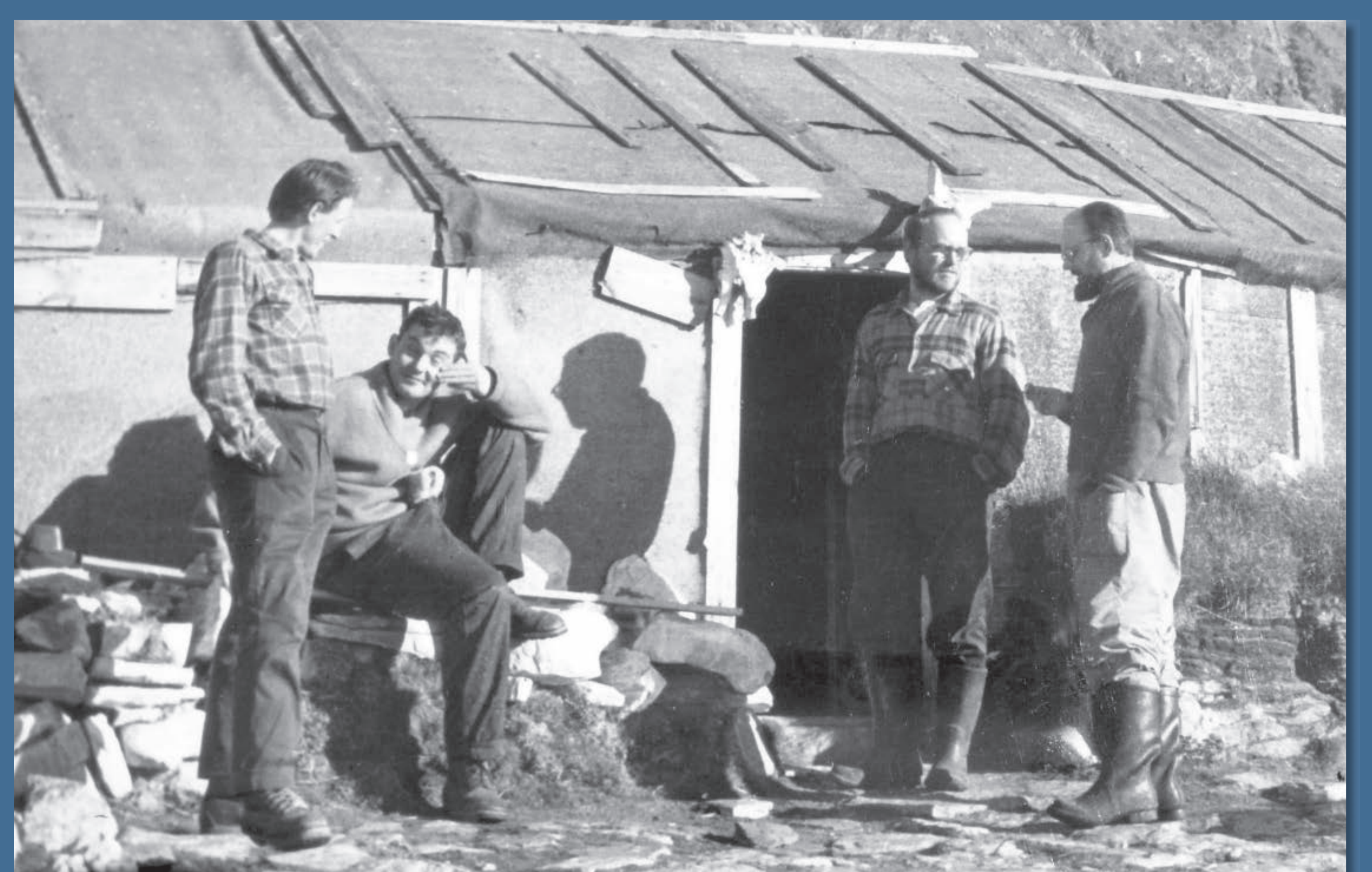
tach 1971/72 i 1973/74. W 1975 roku w Instytucie Biologii Doświadczalnej PAN uzyskał stopień doktora habilitowanego i 1 listopada objął funkcję zastępcy kierownika Zakładu Bioenergetyki Ekologicznej Instytutu Ekologii PAN. W tym samym roku współorganizował pierwszą polską wyprawę do Antarktyki na statkach „Profesor Siedlecki” i „Tazar”. W latach 1976–1977 był inicjatorem i kierował wyprawą, która założyła Stację im. Henryka Arctowskiego w Antarktyce. W 1982 roku uzyskał tytuł profesora nauk przyrodniczych. W 1992 roku jego staraniem powstał Zakład Biologii Antarktyki PAN, którym kierował do 2005 roku. W latach 2001–2003 był wiceprzewodniczącym Wydziału II Nauk Biologicznych PAN, a w latach 2005–2006 stał się przedstawicielem PAN przy Rosyjskiej Akademii Nauk. Został konsultantem w sprawie budowy stacji antarktycznej Brazylii i Hiszpanii, a także doradcą wyprawy holenderskiej, której wyniki dały Holandii prawo wejścia do Układu Antarktycznego. Jego nazwiskiem nazwano Przylądek Rakusy i Zatokę Suszczewskiego na Wyspie Króla Jerzego.

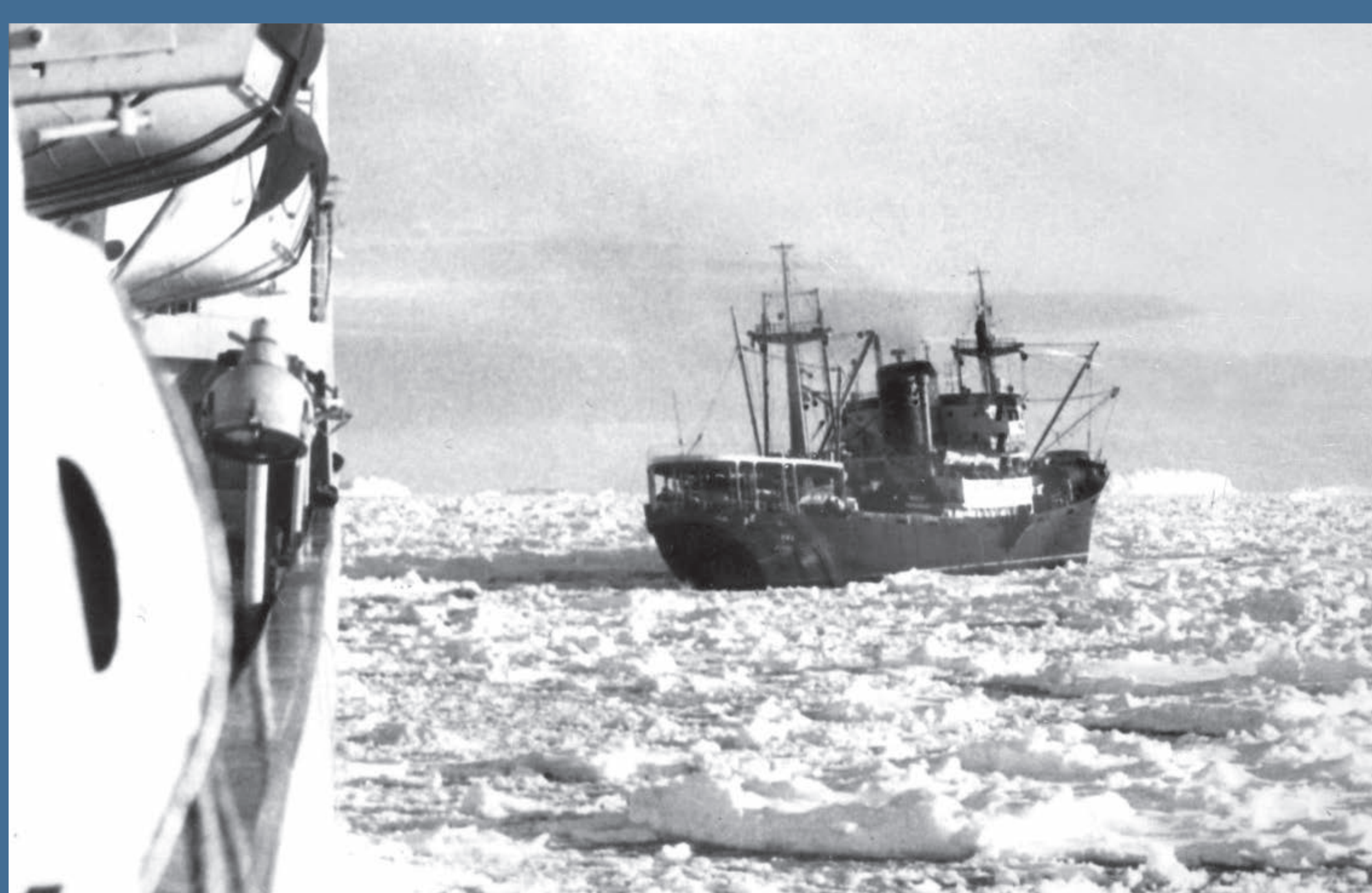
Stanisław Rakusa-Suszczewski na tle tratwy „Nihil novi”, na której we wrześniu 1957 roku przeżył swoją pierwszą morską przygodę, 1957, Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

Stanisław Rakusa-Suszczewski podczas rejsu na Morze Północne na kutrze rybacko-badawczym „Michał Siedlecki”, 1959, Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

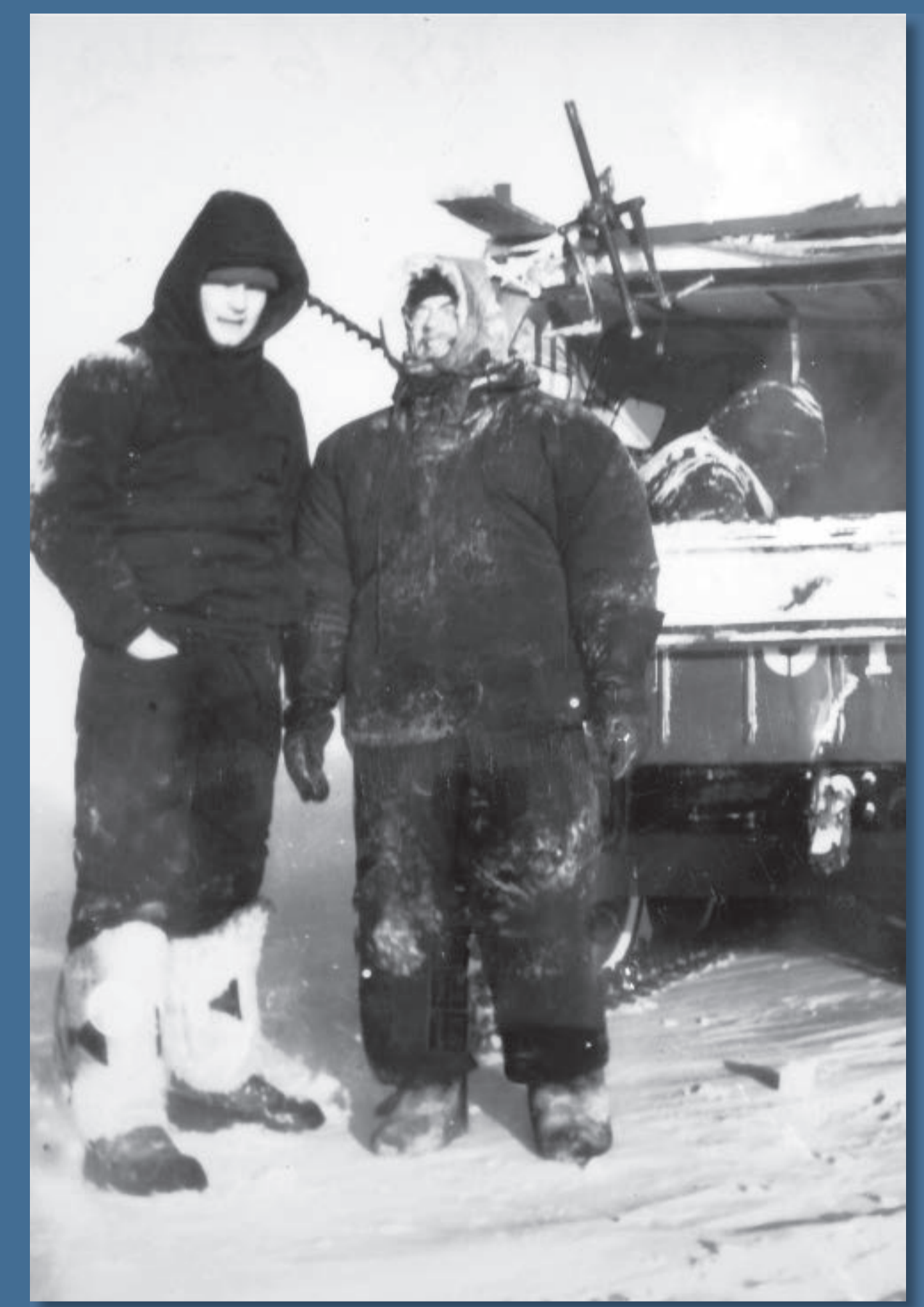
Stanisław Rakusa-Suszczewski (2. od lewej) w podbazie w Hornsundzie na Spitsbergenie, 1960, Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

Stanisław Rakusa-Suszczewski w drodze na Antarktydę, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

Trzecia grupa Polaków w wyprawie na stację „Młodzieżnia”, 1973–1974, Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

Stanisław Rakusa-Suszczewski i Wołodja Kariakin, stacja „Młodzieżnia”, 1969, Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

R/v „Profesor Siedlecki” w Zatoce Admiralicji, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

Stanisław Rakusa-Suszczewski i Andriej Winogradow na wyspie na Morzu Białym, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

STANISŁAW RAKUSA-SUSZCZEWSKI

WSPÓŁTWÓRCA POLSKIEGO PROGRAMU POLARNEGO

„Ja nigdy nie mogłem zdecydować się, czy wolę góry czy morze. Na Antarktydzie mam jedno i drugie.” (Stanisław Rakusa-Suszczewski)

Otrzymał liczne odznaczenia polskie, amerykańskie, hiszpańskie i czeskie. W 2001 roku odznaczony został Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 2004 roku wybrany został na członka korespondenta PAN. Należy do Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Jest promotorem i recenzentem licznych prac doktorskich i habilitacyjnych, autorem lub współautorem ponad 100 publikacji, m.in.: *Antarktyda. 1968–1972* (1973), *Dlaczego Antarktyda?* (1979), *Antarktyka: zasoby mineralne i żywe* (1980), *W Antarktyce* (1989), *Dzienniki z polarnych podróży* (1994), *Ekosystem morskiej Antarktyki. Zmiany i zmienność* (1999), *Wiatrem przewiany*,

słońcem spalony (1960–2009). *50 lat polarnych podróży* (2012), *Antarktyczna wyprawa statku „Belgica”* (2016), *A Floating Antarctic Research Station (Fars) A Reality Or Fantasy* (2016).

Stacja „Amundsen Scott” na biegunie południowym, [w:] Suszczewski S., *CV bez cenzury*, Warszawa 2018, s. 48

Odełonięcie tablicy 1. polskiej samodzielnej wyprawy do Antarktyki, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

Ekipa programu BIOMASS na r/v „Profesor Siedlecki”, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

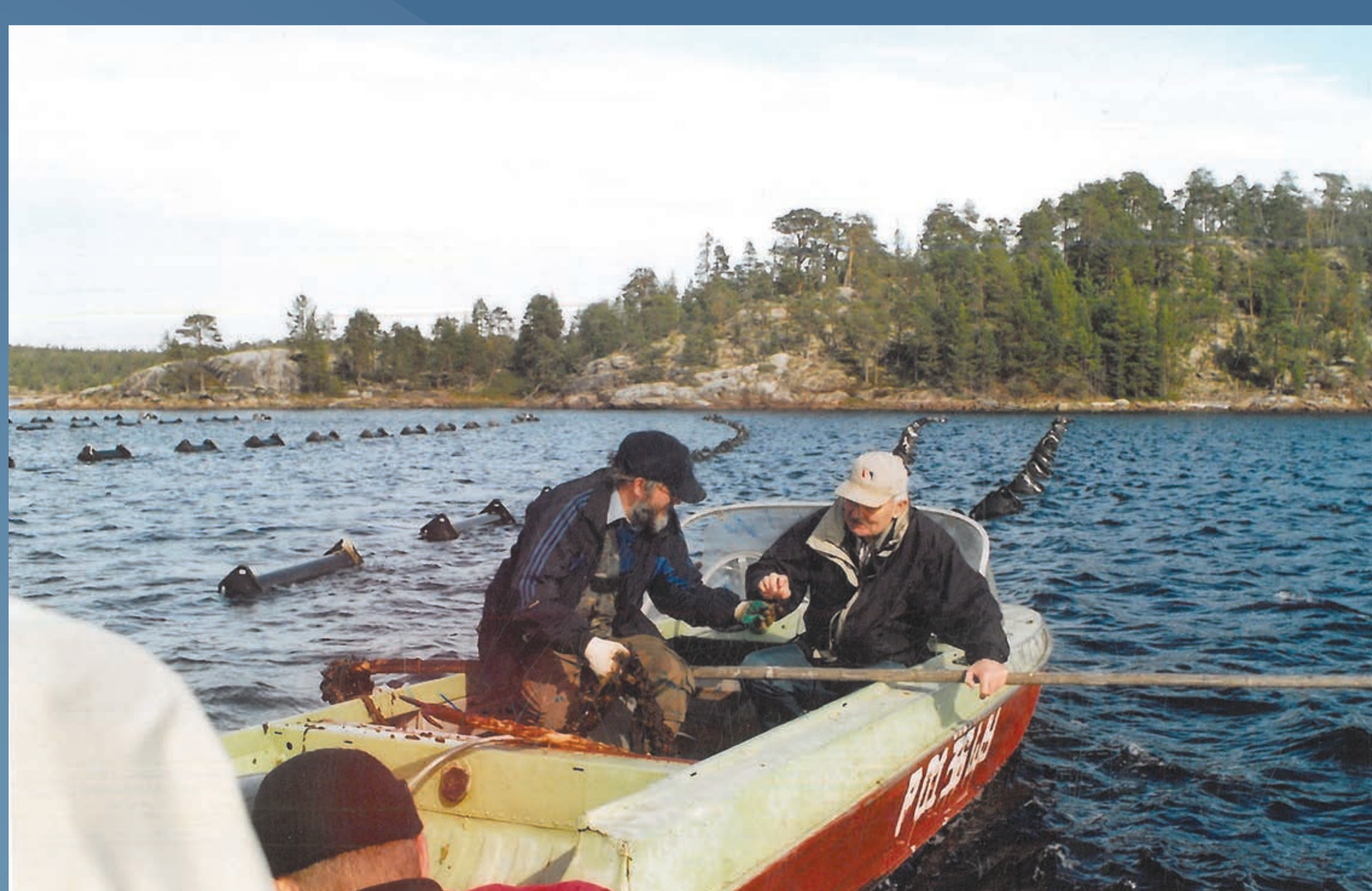
Stanisław Rakusa-Suszczewski na Stacji im. Henryka Arctowskiego, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

Zimownicy I i II wyprawy PAN na Stacji im. Henryka Arctowskiego, 1977/1978, Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

„Polar Pioneer” obsługujący Stację im. Henryka Arctowskiego, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

Hodowla omułków na Morzu Białym, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

„Polar Pioneer”, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

PAN | Archiwum
w Warszawie

Scenariusz — Joanna Awaniti, Katarzyna Sójkowska,
PAN Archiwum w Warszawie

Projekt plastyczny — Maria Kaliszczuk-Donaj, Amalker sp. z o.o.

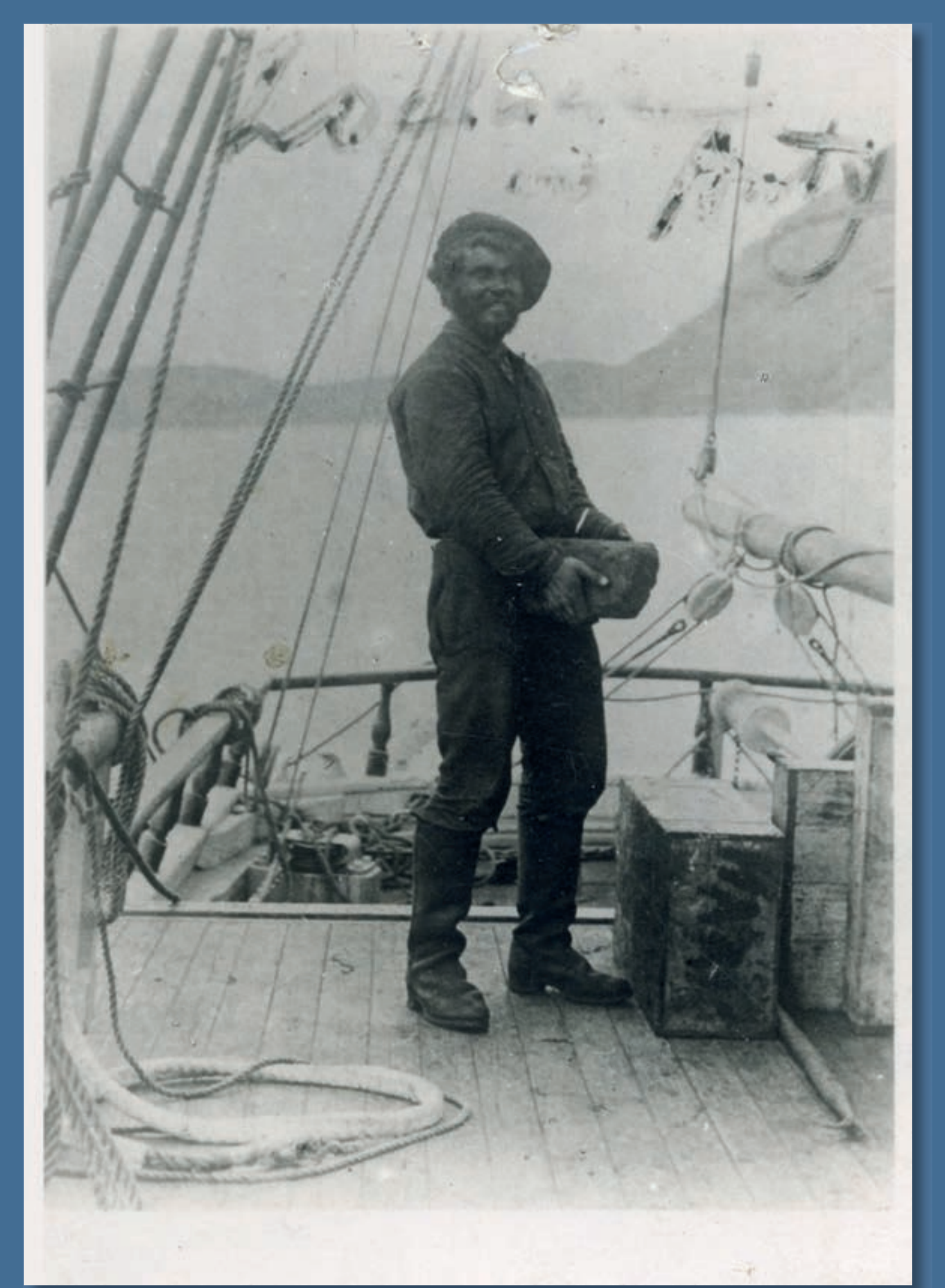
Wyspa Dufayel, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

W ŁODACH DALEKIEGO POŁUDNIA

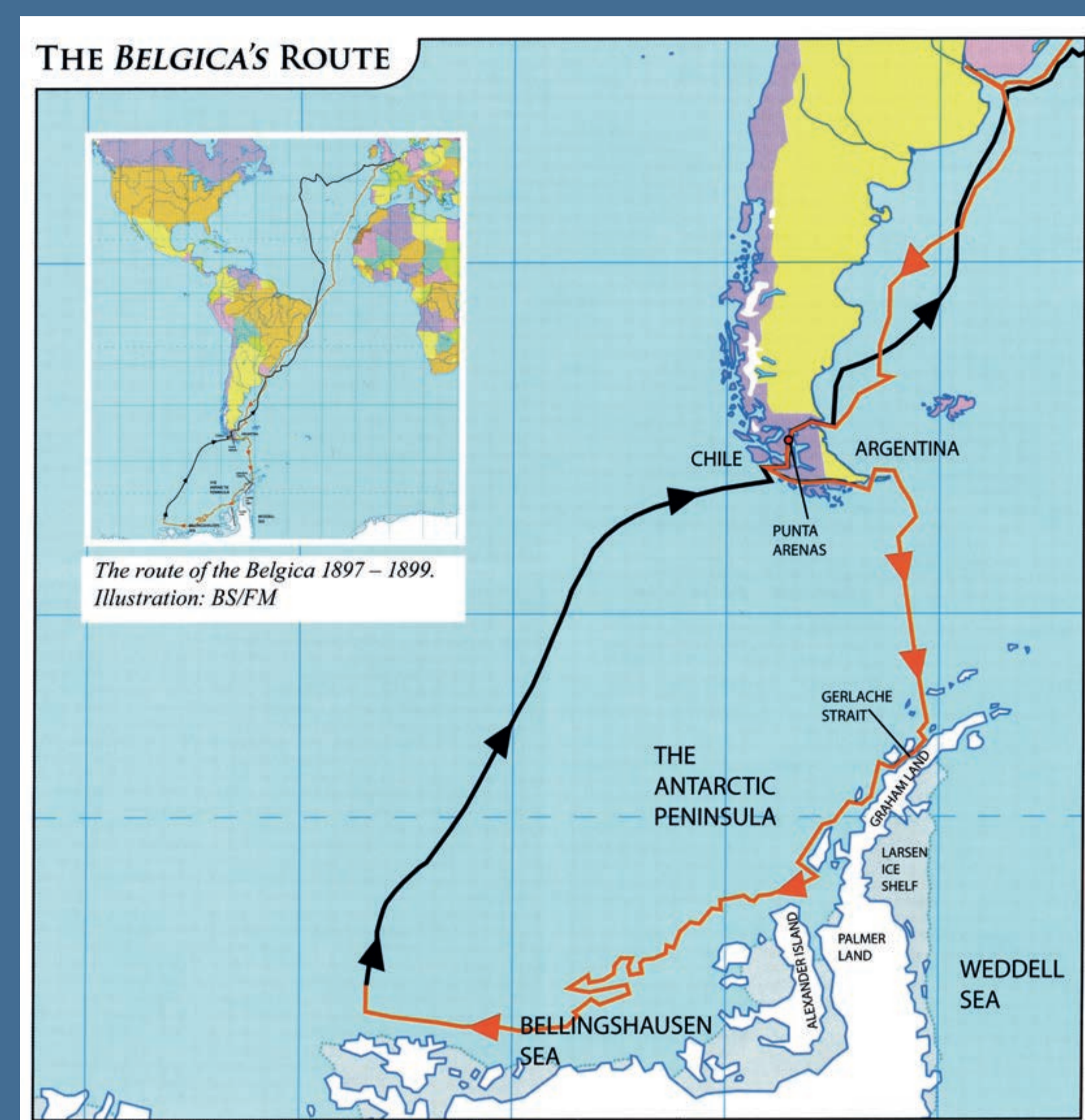
BELGICA

Plan wyprawy statku „Belgica” nie zakładał zimowania na Antarktydzie. Jednak, kiedy „Belgica” — nieduża jednostka przerobiona z norweskiego statku wielorybniczego — utknęła w lutym 1898 roku w lodach, nie było innego wyjścia. Przymusowy trzynastomiesięczny postój w lodowym paku w ekstremalnych warunkach wpłynął destrukcyjnie na członków załogi, którzy doświadczali zwątpienia, głodu i chorób. Metodą na przetrwanie było wypełnianie czasu pracą. Jak pisał w dzienniku Henryk Arctowski: „Trzeba było zbierać spostrzeżenia astronomiczne, magnetyczne, meteorologiczne, obserwować zjawiska zorzy, dużo czasu zabierały sondowanie, pomiary temperatury, głębín morskich, łowienie zwierząt, polowanie na pingwiny i foki, wycieczki, wreszcie liczne codzienne zatrudnienia”.

„Pod koniec stycznia roku 1898 byliśmy już w okolicach Szetlandów Południowych, ponurych, dziwnym smętkiem i opuszczeniem tchnących gromad skalnych, zawalonych śniegiem i lodem. W jeden szary poranek we mgłę, co grubą warstwą legła na fale, zamajaczyły nagle przed nami jakieś widma białe, olbrzymie, coraz liczniejsze. Za chwilę otoczył nas gęsty tłum icebergów, wędrownych gór lodowych. Było to pierwsze spotkanie nasze z lodami; w takiej ciżbie, w takim bogactwie kształtów nie spotykaliśmy ich odtąd nigdy.” (Antoni Bolesław Dobrowolski)

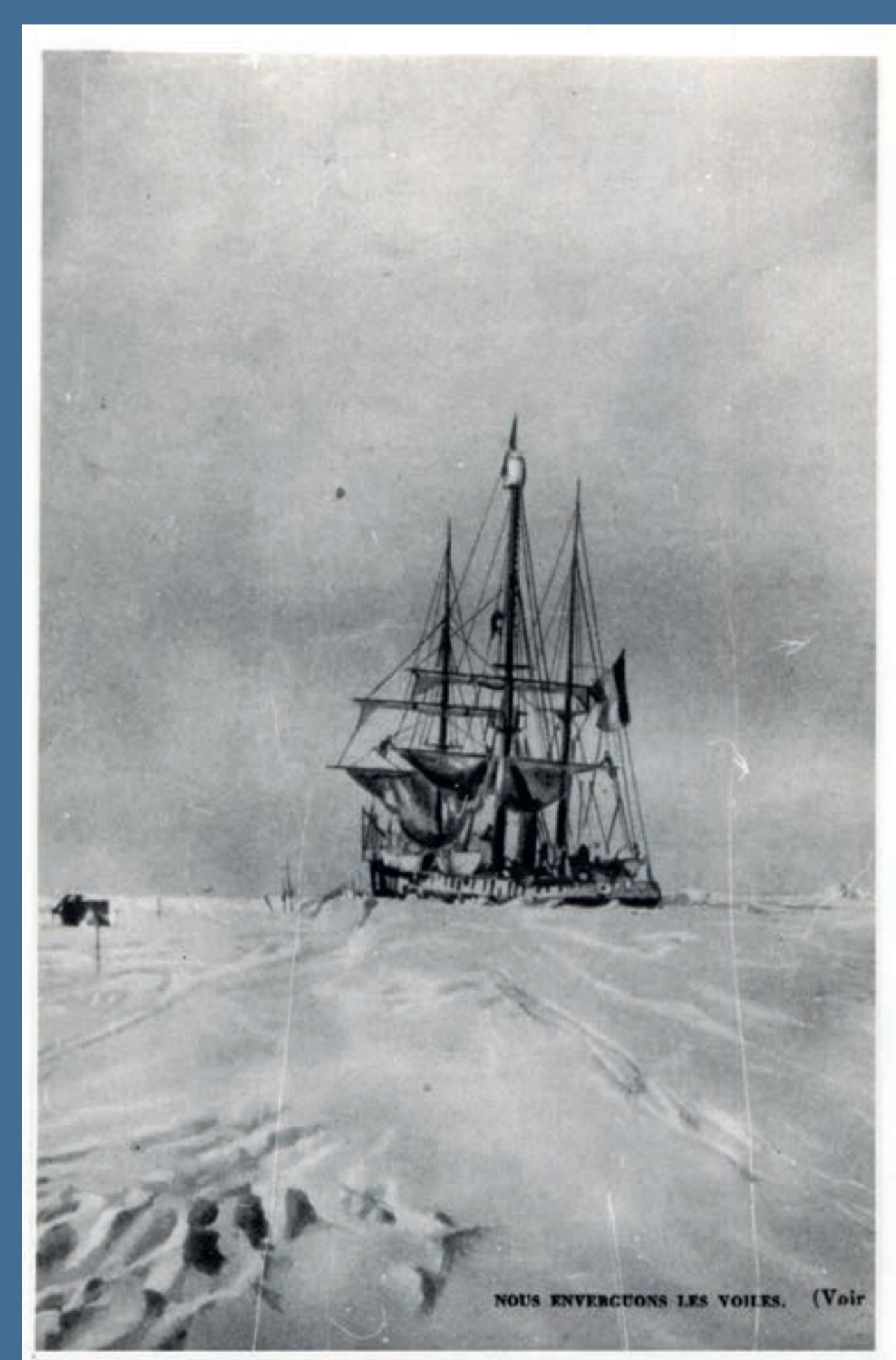
Na Belgice. Ziemia Ognista. Łapataja. [...] Praca łańcuchem od brzegu przez szalupę na statek „Belgica” nad przynoszeniem węgla ze składu do podwoju okrętu. D. w chwili, gdy ma rzucić ciężką ceplę Lecointe'owi (kapitanowi i astronomowi, zastępcy komendanta de Gerlache'a), który okrzykiem „stop” zatrzymuje go i fotografuje. Antoni Bolesław Dobrowolski uczestniczył w wyprawie początkowo jako marynarz, a następnie jako członek sztabu naukowego z funkcją asystenta meteorologa, grudzień 1897, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, APAN, 123, j. 2

Szlak wyprawy statku „Belgica”, [w:] *Antarctic pioneers. The Voyage of the Belgica 1897–99*, Oslo 2010, s. 20

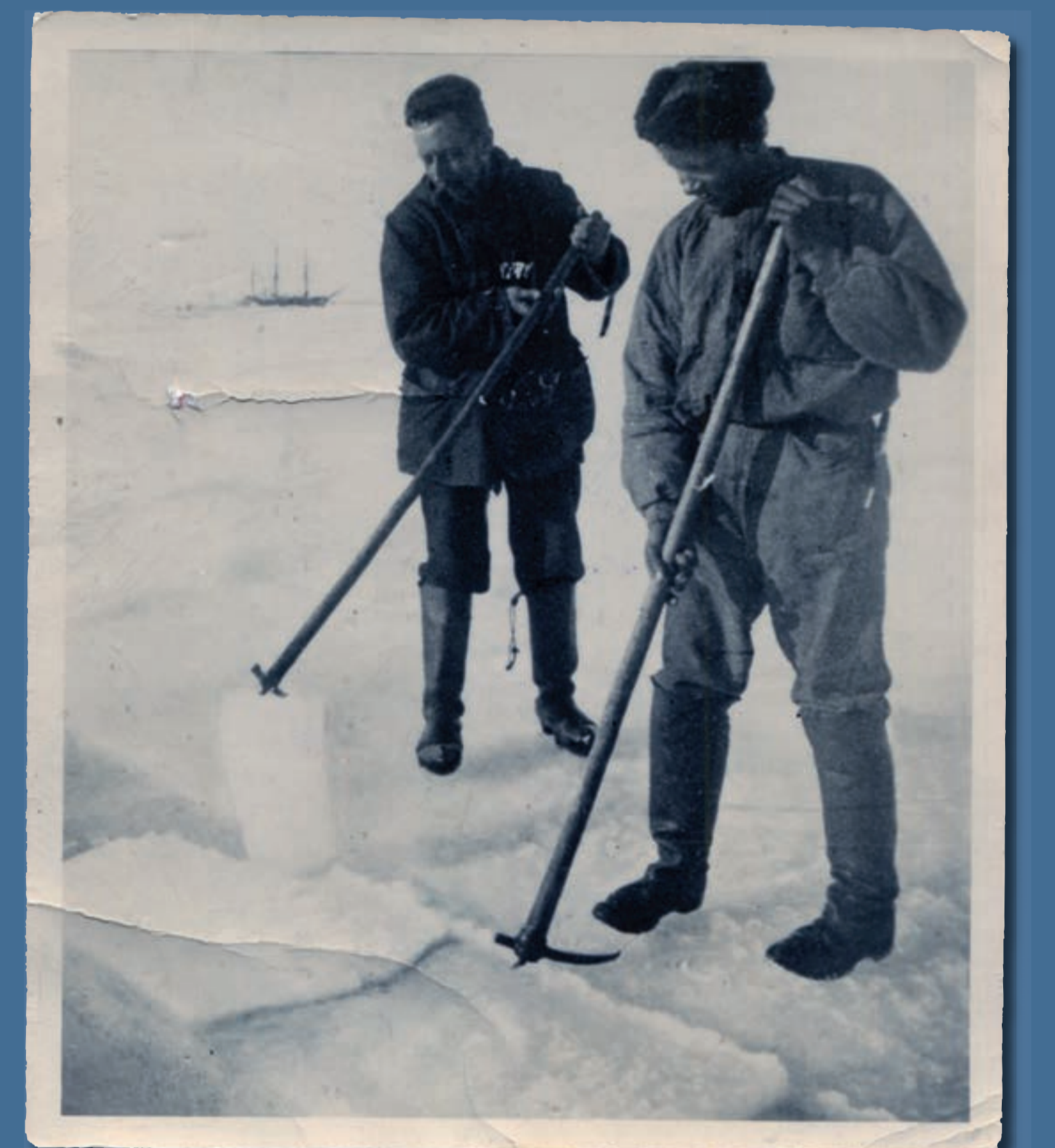
„Belgica”, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, PAN Muzeum Ziemi, j. 284

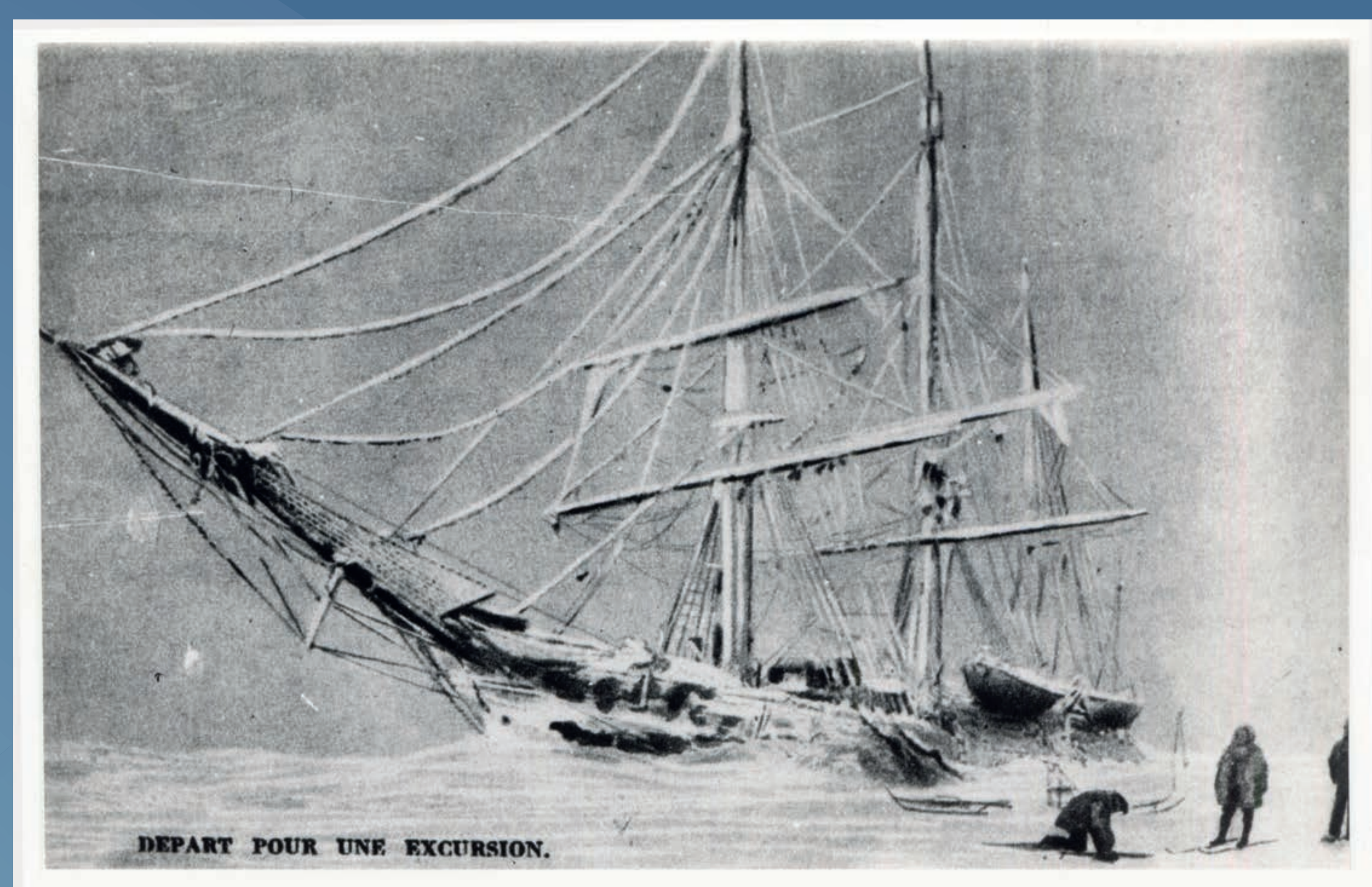
Stawianie żagli, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, PAN Muzeum Ziemi, j. 284

Antoni Bolesław Dobrowolski, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, PAN Muzeum Ziemi, j. 284

Roald Amundsen (od lewej) i Antoni Bolesław Dobrowolski przesuwają wycięte kry z kanału dla statku „Belgica” na Antarktydzie, 1898, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, PAN Muzeum Ziemi, j. 284

Wyjazd na wycieczkę, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, PAN Muzeum Ziemi, j. 284

Pikes Peak, Pike National Forest, Colorado, b.d., wikipedia

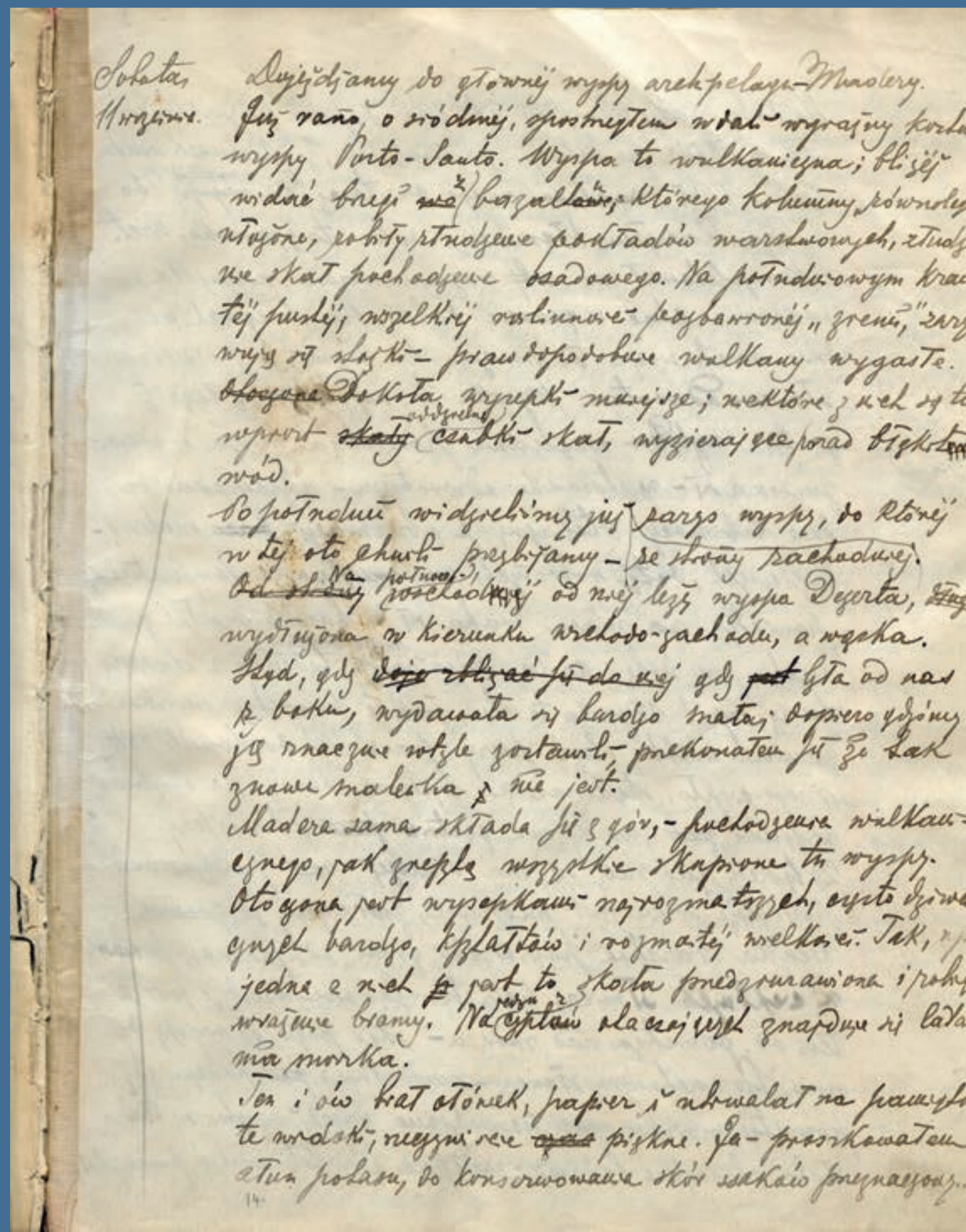
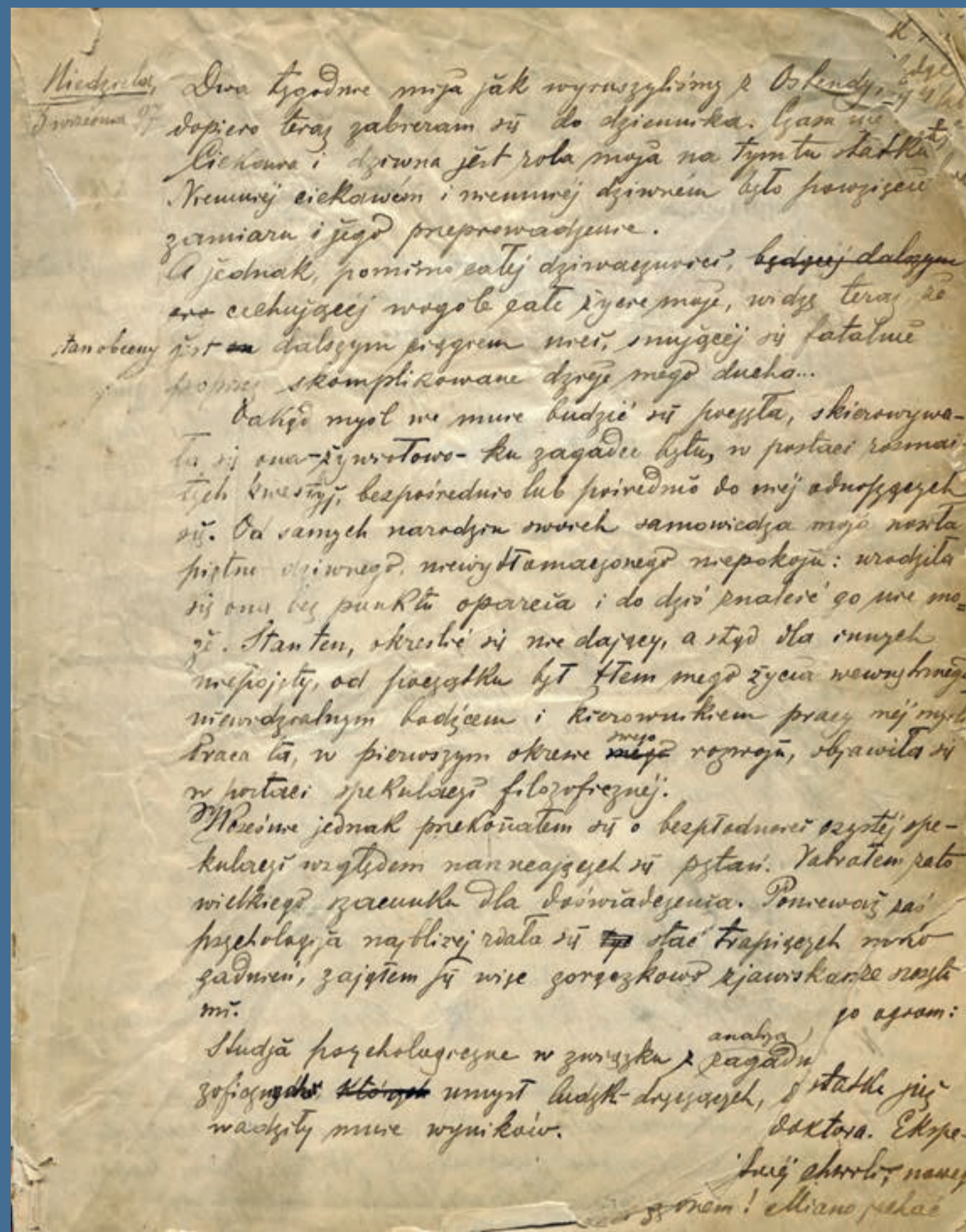
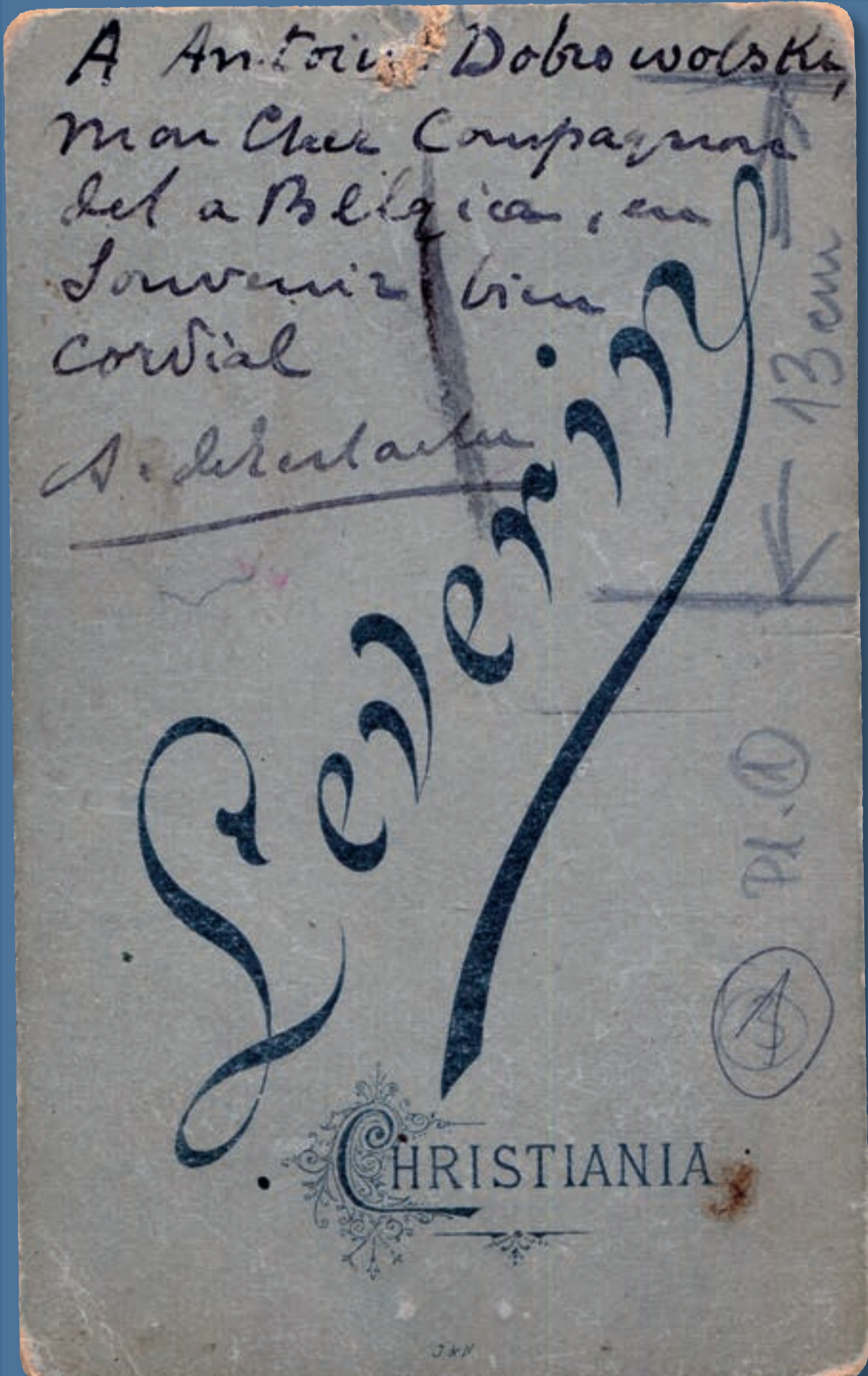
PIONIERSKA PODRÓŻ W NIEZNANE

BELGICA

„Statek o zawartości 270 beczek, z dodatkową maszyną, zabierający wszystkiego 19 ludzi załogi. Nie była to jednostka badawcza, a norweska barka wielorybnicza. Dysponowała silnikiem o mocy 1500 KM. Dostosowano ją na potrzeby ekspedycji naukowej i nazwano „Belgica”. „Belgica” utknęła na płytkim, skalistym dnie. Do tego kolejnego dnia rozpętała się silna burza. Sam Arctowski dziwił się, że statek to wytrzymał, twierdząc, że inna jednostka by tego nie zniósła. Obyło się jednak bez większych uszkodzeń. W końcu też nadeszła dobroczynna fala, która pozwoliła załodze kontynuować rejs.” (Herbert Gnaś)

Słynna belgijska wyprawa antarktyczna na statku „Belgica” dowodzoną przez Belga Adriena de Gerlache de Gomery w latach 1897–1899 (wypłynięcie z Antwerpii 16 sierpnia 1897 roku, powrót do Antwerpii 18 listopada 1899 roku) była pierwszą w historii międzynarodową ekspedycją naukową, której uczestnicy przetrzymali w Antarktyce i zrealizowali bardzo bogate badania geofizyczne i biologiczne. Wzięto w niej udział wielu znanych uczonych: Belgowie Georges Lecoq (pierwszy oficer i hydrograf) i Emile Danco (geofizyk), Norweg Roald Amundsen (drugi oficer), Polacy Henryk Arctowski (geolog, meteorolog) i Antoni Bolesław

Dobrowolski (asystent meteorologa), Rumun Emil Racoviță (biolog) oraz Amerykanin Frederick Albert Cook (chirurg i fotograf). Na pokładzie statku były też dwa koty o imionach Nansen i Sverdrup. W zbiorach Polskiej Akademii Nauk znajdują się cenne archiwalia związane z ekspedycją w postaci dokumentacji aktowej i materiałów ikonograficznych. Jest to autograf *Dziennika wyprawy na Antarktydę* Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, fotografie z wyprawy oraz fragmenty obrazkowej kroniki wyprawy w formie satyrycznych rysunków Emila Racoviță.

Adrien de Gerlache de Gomery (1866–1934), porucznik belgijskiej marynarki, inicjator i dowódca wyprawy statku „Belgica”; fotografia z dedykacją dla Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, b.d., PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 284

Dzień	Godzina	Prędkość	Wzrost	Temperatura	Wiatr	Chmury	Widoczność	Wskazania	Uwagi
14. I. 98	17:45	57° 30' 40"	60° 57' 00"	396"
15. I. 98	...	55° 50' 50"	63° 49' 10"	400"
16. I. 98	...	56° 47' 25"	64° 23' 40"
17. I. 98	17m 30	58° 48' 50"	64° 36' 30"	3820
18. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
19. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
20. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
21. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
22. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
23. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
24. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
25. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
26. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
27. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"
28. I. 98	...	58° 48' 50"	64° 36' 30"

Handwritten manuscript page with dense cursive text, likely a journal entry or report.

Handwritten manuscript page with dense cursive text, likely a journal entry or report.

Fragmenty autografu *Dziennika wyprawy na Antarktydę* Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, pisanego podczas wyprawy statku „Belgica”; ten niezwykła cenny rękopis stanowi część spuścizny uczzonego zakupionej od spadkobierców przez PAN Muzeum Ziemi w 1956 roku i liczącej ok. 4 m.b. akt, 1897–1899, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 1

Historia wyprawy statku „Belgica” w satyrycznych obrazkach Emila Racoviță (1868–1947), rumuńskiego zoologa i speleologa, który podczas ekspedycji prowadził intensywne badania oceanicznej fauny, a także dokumentował wyprawę licznymi szkicami i fotografiami, ok. 1898, Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III–428, dopłyły z 10 października 2023 roku

POLACY W ŁODACH DAŁEKIEGO POŁUDNIA

W lipcu 1895 roku w Londynie odbył się 6. Międzynarodowy Kongres Geograficzny, którego jednym z celów było ponowne rozbudzenie zainteresowania eksploracją Antarktydy. Uczestnicy Kongresu przyjęli rezolucję stwierdzającą, że „dalsze badania regionów Antarktydy powinny zostać podjęte przed końcem stulecia”. W latach 1897–1899 miała miejsce belgijska wyprawa antarktyczna z dwoma Polakami w składzie załogi — Henrykiem Arctowskim i Antonim Bolesławem Dobrowolskim, która przeszła do historii badań antarktycznych jako pierwsza wyprawa zimująca i realizująca bardzo obszerny zakres badań geofizycznych i biologicznych. Kolejna ekspedycja z udziałem Polaków — pod flagą ZSRR — miała miejsce w 1959 roku i zaowocowała przejściem przez Polskę radzieckiej stacji „Oasis” na Antarkydzie Wschodniej, którą nazwano imieniem Antoniego Bolesława Dobrowolskiego. Uczestnikami wyprawy z Polski byli: Stefan Różycki, Wojciech Krzemieński, Alina i Czesław Centkiewiczowie, Zbigniew Ząbek, Janusz Śledziński,

Czesław Nowicki i Maciej Zalewski. W latach 1968–1970 dwóch biologów z Instytutu Biologii Doświadczalnej PAN — Stanisław Rakusa-Suszczewski i Krzysztof Opaliński — w składzie 14. radzieckiej wyprawy antarktycznej — realizowało m.in. na stacji „Młodzieżowa” polski program badań, prowadząc obserwacje ekologiczne i hydrologiczne oraz wykonując szereg eksperymentów fizjologicznych, związanych z pomiarami metabolizmu skorupiaków i ryb. W sezonach letnich 1971/1972 i 1973/1974 pod egidą Instytutu Biologii Doświadczalnej PAN miały miejsce dwie kolejne wyprawy antarktyczne pod kierownictwem Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, których wynikiem były liczne publikacje, cztery filmy telewizyjne, setki zdjęć i przezroczy oraz bogata kolekcja materiałów dydaktycznych i muzealnych. 22 grudnia 1975 roku — po kompleksowych przygotowaniach — ruszyła pierwsza polska morska wyprawa badawcza na Antarktydę w składzie 29 osób pod kierownictwem Daniela Dutkiewicza i Stanisława Rakusy-Susz-

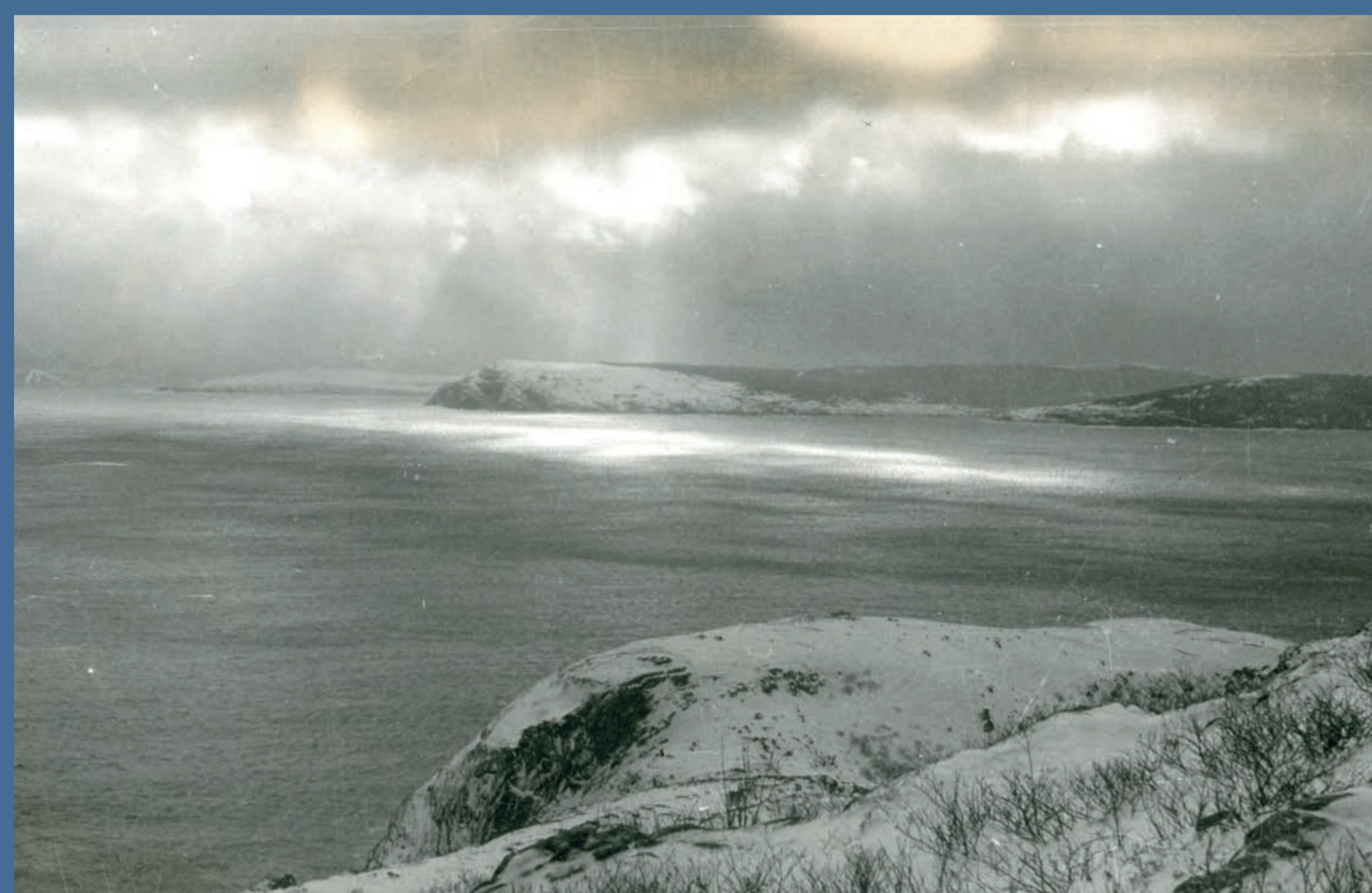
czewskiego (kierownik naukowy), m.in. w celu rozpoznania terenu pod budowę nowej polskiej stacji antarktycznej, ponieważ Stacja im. Antoniego Bolesława Dobrowolskiego zawiesiła swoją działalność. W styczniu/marcu 1977 roku w Zatoce Admiralicji na Wyspie Króla Jerzego w archipelagu Szetlandów Południowych 73 Polaków wybudowało nową polską stację antarktyczną im. Henryka Arctowskiego. Od momentu uruchomienia stacji do 2025 roku miało miejsce 49 polskich wypraw antarktycznych. Na przełomie 2021/2022 roku miała miejsce wyprawa do Stacji im. Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, zarządzanej przez Instytut Geofizyki PAN, której celem była rewitalizacja placówki i określenie jej potencjału badawczego.

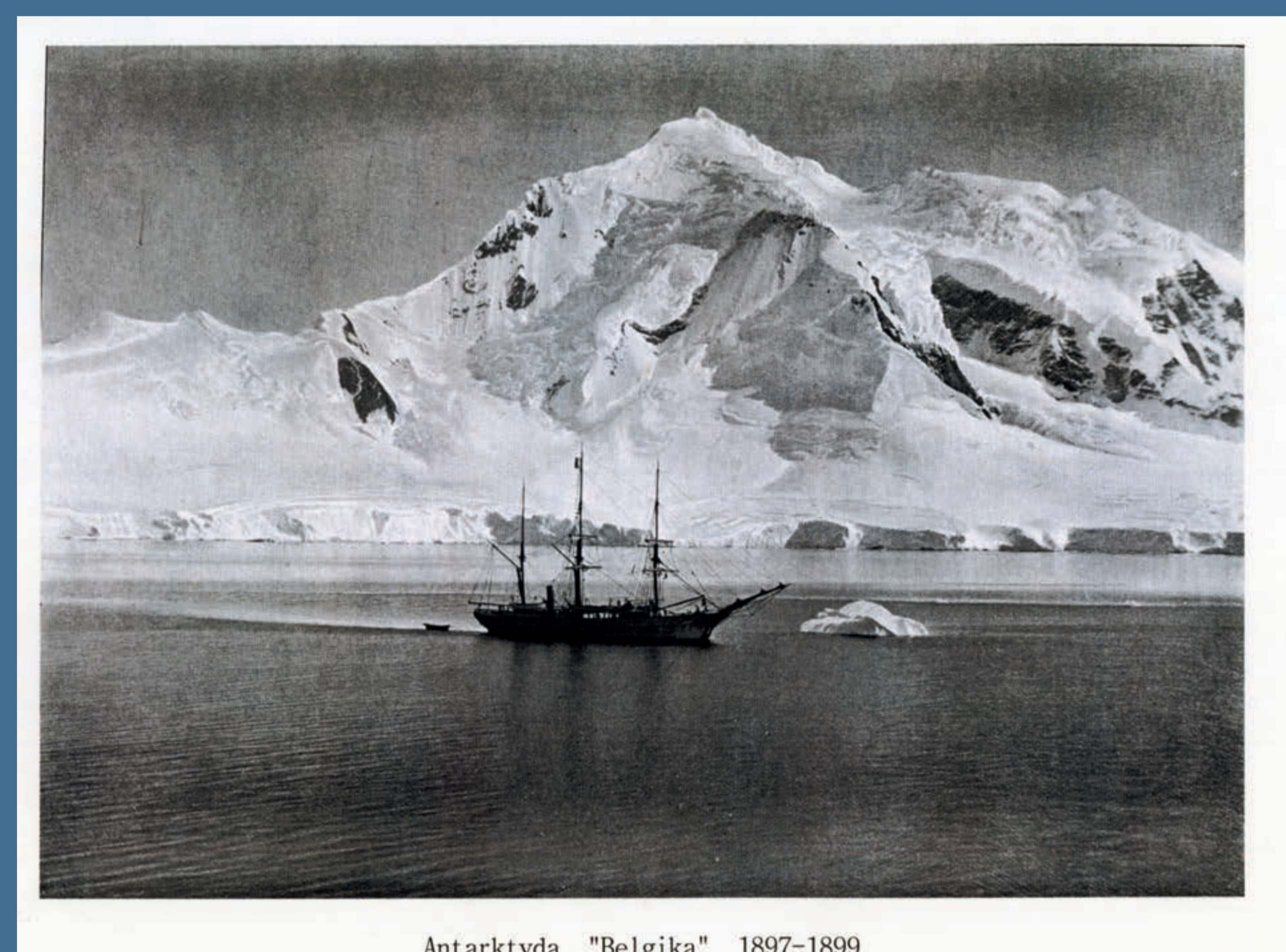
Logo Polskiej Stacji Antarktycznej im. Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, najstarszej polskiej placówki badawczej w Antarktyce i zarazem jedynej położonej na Antarkydzie kontynentalnej, wikipedia

Logo Polskiej Stacji Antarktycznej im. Henryka Arctowskiego, Marian Skowron, *Dziennik budowy Polskiej Stacji Antarktycznej*, Materiały Mariana Skowrona, APAN, 110

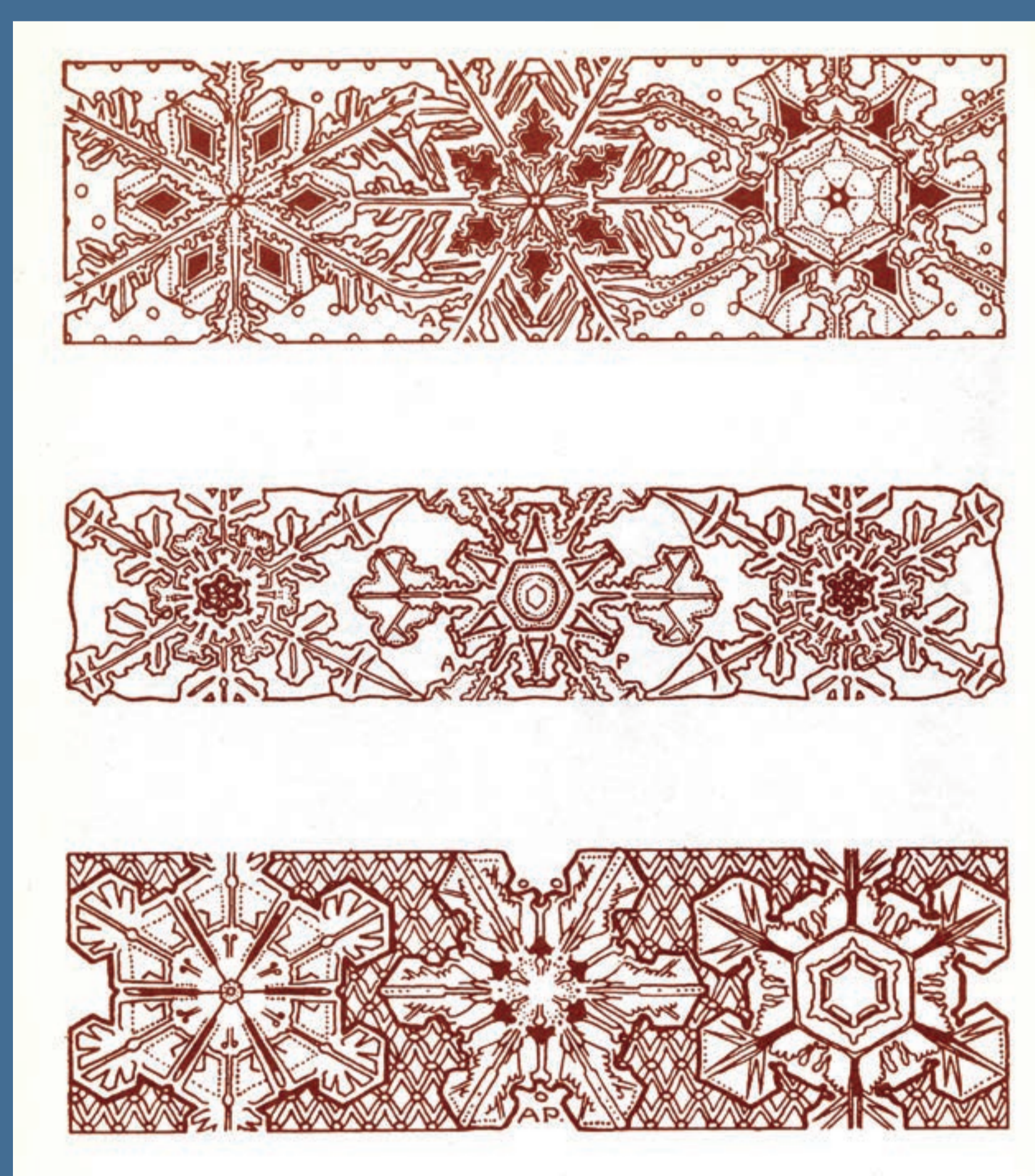

Widok Antarktyki, Materiały Henryka Arctowskiego, APAN, III–428, dopływ z 10 października 2023 roku

Antarktyda "Belgica" 1897–1899

Wyprawa belgijska 1897–1899 na statku „Belgica”, PAN Muzeum Ziemi, Materiały Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, j. 284

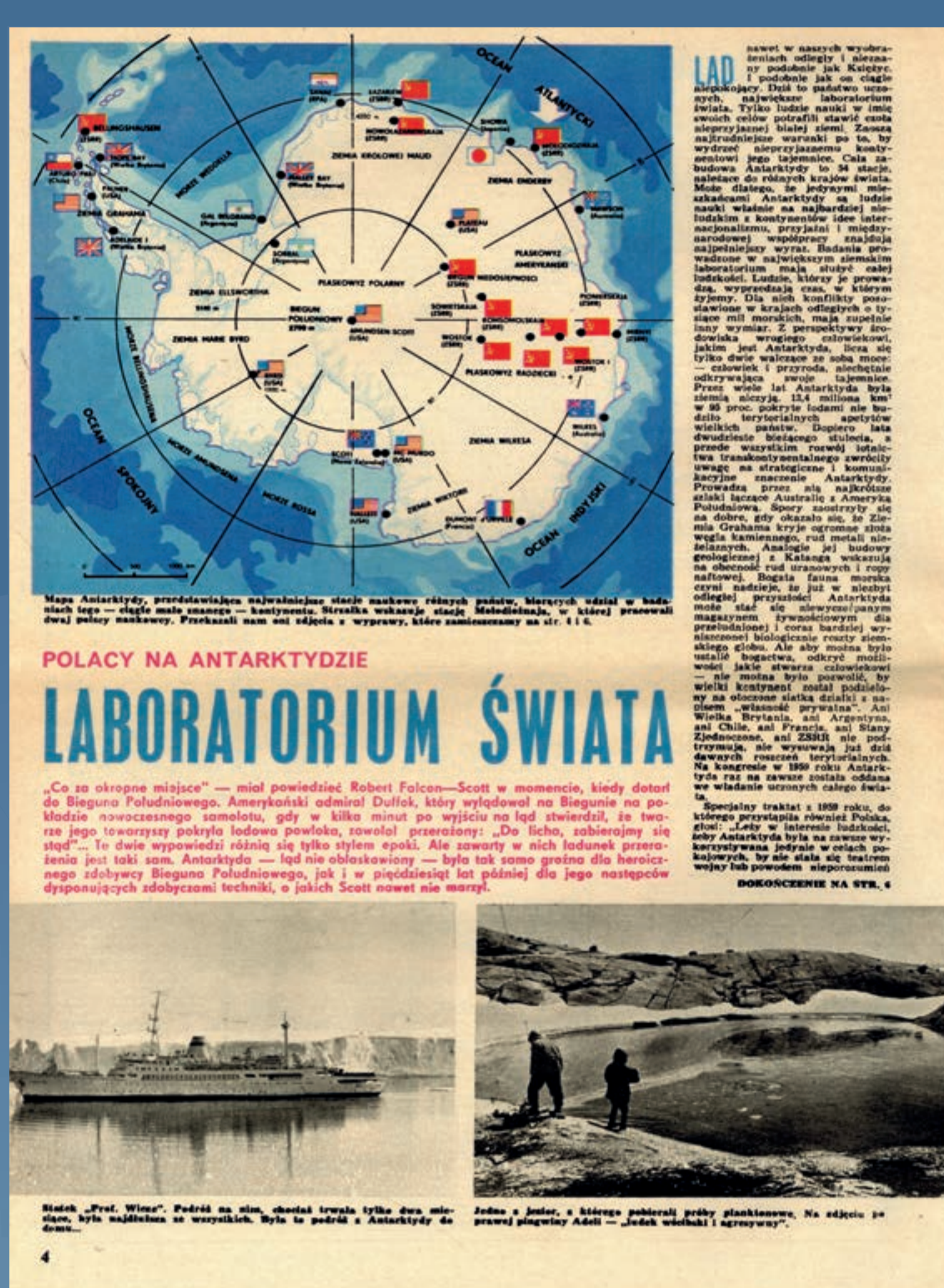
Śnieżynki, b.d., [w:] Rakusa-Suszczewski S., *Ludzie z antarktycznej historii*, Warszawa 1995, s. 70

Moneta kolekcjonerska 10 zł upamiętniająca Henryka Arctowskiego i Antoniego Bolesława Dobrowolskiego; na rewersie widnieją wizerunki badaczy, zarys kontynentu antarktycznego i fragment góry lodowej; na awersie umieszczono wizerunek statku „Belgica” i cyrkonie imitujące lód, 2007, <https://numizmatyczny.com/moneta-10-zl-arctowski-dobrowolski>

Opublikowane notatki z 14. radzieckiej ekspedycji antarktycznej Stanisława Rakusy-Suszczewskiego i Krzysztofa Opalińskiego z Zakładu Hydrobiologii Eksperymentalnej Instytutu Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego w 14. radzieckiej ekspedycji antarktycznej, „Panorama”, 26 kwietnia, 1970, s. 4

Polacy na Antarkydzie, artykuł opisujący udział Stanisława Rakusy-Suszczewskiego i Krzysztofa Opalińskiego z Zakładu Hydrobiologii Eksperymentalnej Instytutu Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego w 14. radzieckiej ekspedycji antarktycznej, „Panorama”, 26 kwietnia, 1970, s. 4

Na stacji „Wostok”, 1974, Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.

PAN Archiwum w Warszawie

Scenariusz — Joanna Arvaniti, Katarzyna Sójkowska, PAN Archiwum w Warszawie

Projekt plastyczny — Maria Kaliszczuk-Donaj, Amalcker sp. z o.o.

Stacja im. Henryka Arctowskiego, b.d., Materiały Stanisława Rakusy-Suszczewskiego, APAN, III–397, b.p.